

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет	Навчально-науковий інститут економіки та бізнес-освіти
Кафедра	міжнародних відносин
Спеціальність	291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
Форма навчання	денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Новікової Світлани Сергіївни

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

на тему

Дезінформація та публічна дипломатія: межі між впливом і маніпуляцією

(повна назва теми)

за матеріалами

(повна назва бази дослідження)

науковий керівник

д. п. н., професор

(наук. ступінь, вчене звання)

(підпис)

В. КУЛІШОВ

(Ініціал, ПРИЗВИЩЕ)

Робота допущена до захисту в ЕК

Протокол засідання кафедри
від «18» червня 2025 р. № 12

Завідувач кафедри _____

(підпис)

д.е.н., доцент

Наук. ступінь, вчене звання

І. МАКСИМОВА

Ініціал, ПРИЗВИЩЕ

Кривий Ріг – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ**

ННІ/факультет	Навчально-науковий інститут економіки та бізнес-освіти
Кафедра	міжнародних відносин
Спеціальність	291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
Форма навчання	денна

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач
кафедри

І. МАКСИМОВА

(підпис)

(Ініціал, ПРИЗВИЩЕ)

«16» червня 2025 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ
Новікової Світлани Сергіївни**

1. Тема роботи Дезінформація та публічна дипломатія: межі між впливом і маніпуляцією

Керівник роботи Кулішов Володимир Васильович, д.п.н, професор
затверджено наказом закладу вищої освіти від «04» квітня 2025 р. № 236-ст

2. Строк подання здобувачем роботи до «16» червня 2025 р.

3. Зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи, об'єкт, предмет та мета дослідження:

**Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА
ДЕЗІНФОРМАЦІЇ**

**Розділ 2. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕЖІ МІЖ ЛЕГІТИМНИМ ВПЛИВОМ І
МАНІПУЛЯЦІЄЮ**

Розділ 3. ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Об'єкт дослідження: процеси публічної дипломатії в умовах інформаційного впливу.

Предмет дослідження: співвідношення між дезінформацією та публічною дипломатією як інструментами впливу на громадську свідомість.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи: проаналізувати межі між легітимним інформаційним впливом публічної дипломатії та маніпулятивною дезінформацією.

5. Дата видачі завдання «04» квітня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної бакалаврської роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка керівника про виконання етапів (дата, підпис)
1	Підготовка розділу 1	28.04.2025 р.	28.04.2025 р.
2	Підготовка розділу 2	12.05.2025 р.	12.05.2025 р.
3	Підготовка розділу 3	02.06.2023 р.	02.06.2025 р.
4	Перевірка кваліфікаційної бакалаврської роботи на наявність ознак академічного плагіату за допомогою програм UNICHECK / StrikePlagiarism	до 04.06.2025 р.	04.06.2025 р.
5	Отримання відгуку від наукового керівника	до 16.06.2025 р.	16.06.2025 р.
6	Подання кваліфікаційної роботи на перегляд завідувачу кафедри	до 16.06.2025 р.	16.06.2025 р.
7	Реєстрація завершеної кваліфікаційної роботи	16.06.2025 р.	Реєстраційний № 9 «16» червня 2025 р.
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі	16.06.2025 р.	16.06.2025 р.
9	Підготовка до захисту в ЕК	до 18.06.2025 р.	до 18.06.2025 р.

Завдання підготував науковий керівник

(підпис)

В.КУЛІШОВ

(Ініціал, ПРІЗВИЩЕ)

Завдання одержав

(підпис)

С.НОВІКОВА

(Ініціал, ПРІЗВИЩЕ)

Декларація
про дотримання академічної доброчесності під час написання
кваліфікаційної магістерської роботи
здобувачем вищої освіти
Державного університету економіки і технологій

Я, Новікова Світлана Сергіївна студент(ка) 4 курсу, групи МВС-21 Державного університету економіки і технологій розумію і підтримую політику закладу із академічної доброчесності. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) заборонену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

17.06.2025

(дата)

(підпис)

С. НОВІКОВА

(Ініціал, Прізвище)

Анотація

Кваліфікаційна бакалаврська робота присвячена комплексному дослідженню проблематики дезінформації у сфері публічної дипломатії та визначенню меж між легітимним інформаційним впливом і маніпуляцією. Актуальність теми обумовлена зростанням ролі інформаційних технологій у сучасних міжнародних процесах, а також активним використанням дезінформаційних стратегій у світовій політиці, зокрема у контексті російсько-української війни.

У першому розділі роботи розглянуто теоретичні засади публічної дипломатії, її історичний розвиток та основні інструменти, а також поняття дезінформації, її типологію, джерела та механізми поширення. Другий розділ присвячений аналізу практичних кейсів, що демонструють межу між легітимним впливом і маніпуляцією, включно з досвідом різних держав та аналізом міжнародно-правових і етичних аспектів. У третьому розділі окреслено сучасні стратегії боротьби з дезінформацією на національному та міжнародному рівнях, роль міжнародних організацій, а також підходи до формування інформаційної стійкості суспільства.

Результати дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення для подальшого розвитку інформаційної політики України, формування стратегії публічної дипломатії, а також для освітніх програм з медіаграмотності.

Ключові слова: публічна дипломатія, дезінформація, інформаційна політика, міжнародні відносини, маніпуляція, інформаційна безпека.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ.....	10
1.1. Поняття та історичний розвиток публічної дипломатії	10
1.2. Основні інструменти публічної дипломатії в сучасному світі.....	17
1.3. Визначення дезінформації: типологія, джерелата механізми поширення	26
1.4. Взаємозв'язок між публічною дипломатією та дезінформацією	30
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕЖІ МІЖ ЛЕГІТИМНИМ ВПЛИВОМ І МАНІПУЛЯЦІЄЮ	35
2.1. Теоретичні критерії розмежування впливу та маніпуляції	35
2.2. Аналіз кейсів (на прикладах країн: США, Україна, Китай, ЄС тощо).....	40
2.3. Роль соціальних мереж і цифрових технологій у просуванні впливу/маніпуляції.....	44
2.4. Міжнародно-правові та етичні аспекти	49
РОЗДІЛ 3. ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ.....	54
3.1. Стратегії і політики демократичних держав у боротьбі з дезінформацією	54
3.2. Роль міжнародних організацій (ООН, ЄС, НАТО, ЮНЕСКО тощо).....	59
3.3. Освітні, медіаграмотні та інституційні підходи.....	64
3.4. Перспективи розвитку прозорості та етичної публічної дипломатії	67
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми:

У сучасному глобалізованому світі інформація перетворилася на стратегічний ресурс, який визначає напрямки міжнародного впливу, формує громадську думку та здатен істотно змінювати політичні, соціальні та безпекові процеси.

Зростання цифрових комунікацій, соціальних мереж і технічних можливостей обробки даних призвело до значного посилення ролі інформаційних технологій у дипломатичних стратегіях держав. У цьому контексті публічна дипломатія стала інструментом, який використовується не лише для популяризації культурних і політичних цінностей, але й для впливу на масову свідомість населення інших країн.

Одночасно з цим спостерігається тенденція до зростання дезінформаційних кампаній, що маскуються під легітимні форми комунікації та позиціонуються як частина м'якої сили. Дезінформація дедалі частіше виступає засобом геополітичного тиску, в умовах якого межа між інформаційним впливом і маніпулятивною діяльністю стирається. Унаслідок цього постає потреба у науковому аналізі характеру цих процесів, зокрема — у вивченні співвідношення між публічною дипломатією як інструментом легітимного впливу й дезінформацією як механізмом викривлення реальності. Це завдання ускладнюється тим, що багато сучасних акторів міжнародної політики, зокрема авторитарні режими, активно використовують техніки маніпулятивної комунікації під прикриттям культурного діалогу або просвітницької місії. Таким чином, виникає необхідність у чіткому розрізненні меж, які відокремлюють публічну дипломатію від деструктивного інформаційного втручання.

Загострення гібридних конфліктів, зокрема в умовах російсько-української війни, продемонструвало, наскільки потужно можуть використовуватися інформаційні канали для послаблення морального стану населення, розмиття ідентичності, посилення внутрішніх суперечностей у суспільствах. Усе це відбувається на тлі активної трансформації традиційних підходів до дипломатії, де

на перший план виходять інструменти віртуального простору. Відтак, межі між політичним PR, інформаційним забезпеченням політики, культурною експансією та інформаційним насильством набувають складної конфігурації, що потребує осмислення в межах академічного дискурсу. У новітніх умовах глобального суперництва підміна понять у сфері публічної дипломатії та навмисне маніпулювання інформаційними потоками становлять загрозу демократичному процесу ухвалення рішень, а також заважають формуванню справедливої оцінки подій і політичних рішень у міжнародній спільноті.

Успішність національних інформаційних стратегій у XXI столітті значною мірою залежить від здатності держав і суспільств розрізняти легітимний вплив від дезінформаційного тиску. Вивчення цієї теми має практичне значення для формування політик протидії інформаційним загрозам, розроблення етичних норм функціонування дипломатичних платформ, а також для вдосконалення комунікаційних підходів у межах міждержавної взаємодії.

Також у цьому контексті постає потреба в удосконаленні міжнародного права, яке має регулювати інформаційні практики в умовах мирного часу, аби не допустити використання дипломатії як прикриття для ворожих намірів. Розгляд проблеми на перетині політичної комунікації, медіаетики, міжнародного права та безпекових студій дозволяє комплексно підійти до розуміння ризиків, пов'язаних із дезінформацією, та формувати міждисциплінарні підходи до її вивчення і подолання.

Об'єкт дослідження: процеси публічної дипломатії в умовах інформаційного впливу.

Предмет дослідження: співвідношення між дезінформацією та публічною дипломатією як інструментами впливу на громадську свідомість.

Мета дослідження: проаналізувати межі між легітимним інформаційним впливом публічної дипломатії та маніпулятивною дезінформацією.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до поняття публічної дипломатії та дезінформації.

2. Визначити механізми реалізації публічної дипломатії в сучасному міжнародному просторі.

3. Дослідити основні форми та методи дезінформаційного впливу на суспільну свідомість.

4. Розмежувати публічну дипломатію та дезінформацію за ознаками цілей, засобів і наслідків.

5. Розглянути приклади використання дезінформації під виглядом публічної дипломатії у світовій практиці.

6. Запропонувати критерії для ідентифікації маніпулятивного характеру інформаційного впливу.

Структура роботи: робота складається з трьох розділів, дванадцяти підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 78 сторінок.

Апробація результатів виконана під час ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «СТУДЕНТСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ: "ЖУРНАЛІСТИКА ХХІ СТОЛІТТЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ"», за результатами якої опубліковано наукові результати «Дезінформація та публічна дипломатія: межі між впливом і маніпуляцією»

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

1.1. Поняття та історичний розвиток публічної дипломатії

Публічна дипломатія як поняття виникла в контексті потреби держав впливати на громадську думку інших країн не за допомогою прямого тиску чи військової сили, а через м'яке, опосередковане переконання, засноване на культурі, цінностях, комунікації та інституційних каналах.

Її поява пов'язана з трансформацією міжнародних відносин у другій половині ХХ століття, коли інформація стала самостійним елементом глобального середовища, а комунікаційні технології дозволили державам здійснювати вплив поза межами традиційних дипломатичних форматів. У цьому контексті публічна дипломатія постає як сукупність практик, спрямованих на формування позитивного іміджу держави, просування її політичних і культурних інтересів та створення сприятливого інформаційного середовища для реалізації зовнішньої політики [24].

Концепція публічної дипломатії набула теоретичного обґрунтування завдяки роботам американського дослідника Едварда Мураса (Edward Murrow), який ще у 1960-х роках вказував на необхідність прямого діалогу з іноземною аудиторією через неурядові канали. Його погляди були підхоплені й розвинуті у працях таких дослідників, як Джозеф Най (Joseph Nye), який сформулював поняття «м'якої сили» (soft power) — здатності держави впливати на інших без примусу, через привабливість своєї культури, політичної моделі та зовнішньої політики. У працях Ные публічна дипломатія розглядається як інструмент реалізації м'якої сили, що діє через засоби масової інформації, освітні програми, культурні ініціативи, міжособистісні обміни та інші форми публічного спілкування. Таким чином, публічна дипломатія стала вважатися не лише допоміжним елементом зовнішньої політики, а й системною частиною міжнародного впливу.

Подальший розвиток теоретичних засад публічної дипломатії відбувався завдяки роботам Ніколаса Калла (Nicholas Cull), який запропонував історичну

періодизацію цього явища та визначив його основні функції — адвокацію, культурну дипломатію, обмін, слухання, взаємодію [13].

Cull наголошував, що ефективна публічна дипломатія ґрунтується не лише на монологічному поширенні національного нарративу, а й на здатності до діалогу з іноземною аудиторією. Він підкреслював важливість комунікативної етики, автентичності та довготривалого характеру таких відносин. Також у його підході особливе місце посідає розуміння культурної чутливості як чинника досягнення ефективного впливу без прямої пропаганди.

Серед інших зарубіжних дослідників, які зробили внесок у концептуалізацію публічної дипломатії, варто згадати Джеймса П. Фарвелла (James P. Farwell), автора робіт про стратегічні комунікації, який акцентував увагу на інтеграції публічної дипломатії з інформаційними кампаніями в умовах гібридних конфліктів [3]. Фарвелл розглядає публічну дипломатію як частину ширшої інформаційної екосистеми, в якій перехрещуються політичні інтереси, технологічні інструменти та емоційні нарративи. У його підході велику увагу приділено ролі соціальних медіа, індивідуалізації комунікації та використанню новітніх цифрових платформ для посилення резонансу дипломатичних меседжів.

Варто також звернутися до досліджень Яна Мелісона (Jan Melissen), який трактує публічну дипломатію як частину нової дипломатії, де формальні міждержавні відносини переплітаються з неформальними, мультиакторними каналами комунікації. Melissen акцентує на необхідності переосмислення ролі держави у комунікаційному процесі, визнаючи вплив недержавних акторів, таких як медіа, бізнес, академічна спільнота, громадські організації. Його концепція включає взаємодію між «м'якою» та «розумною» силою (smart power), в якій публічна дипломатія не просто передає меседжі, а створює умови для співучасті, спільного творення змісту та довіри [37]. У цьому сенсі публічна дипломатія набуває характеру постмодерної дипломатії, що більше залежить від репутації, відкритості та діалогу, ніж від офіційного статусу посланця чи країни.

Публічна дипломатія також вивчається в контексті національних стратегій впливу. Наприклад, американська модель ґрунтується на централізованому підході

через структури Державного департаменту США, які координують комунікаційні зусилля за кордоном, зокрема через інформаційні центри, обміни, програми стипендій. У свою чергу, британська модель, що представлена діяльністю Британської Ради (British Council), робить акцент на культурному обміні, освіті та мистецтві як каналах тривалої взаємодії з іноземними аудиторіями [24].

Французька публічна дипломатія включає мережу Інститутів Франції, які діють за принципом культурної автономії, демонструючи багатство національної традиції та сучасності. Таким чином, у різних державах підходи до публічної дипломатії відображають не лише технічні чи політичні параметри, а й національні культурні стратегії та концепти саморепрезентації.

У контексті новітніх викликів публічна дипломатія все частіше взаємодіє з цифровим простором, де інформація поширюється неконтрольовано, швидко і часто без перевірки достовірності. Це породжує нові запитання щодо меж етичності, маніпулятивності та прозорості. Саме тому сучасні дослідники, зокрема Роберт Скотт (Robert S. Scott) і Шон А. Ворн (Shawn A. Warren), аналізують публічну дипломатію як частину цифрової дипломатії, вказуючи на необхідність розробки алгоритмів і стандартів інформаційної взаємодії, які б запобігали дезінформації, але не перешкоджали вільному обміну думками.

Вивчення публічної дипломатії передбачає також аналіз способів досягнення довіри, яка є фундаментом ефективної комунікації. На думку Метью Волтера (Matthew Wall), довіра не є автоматичним наслідком інформаційного впливу, а потребує тривалих зусиль, автентичності, послідовності дій і емоційної переконливості [34]. У цьому контексті концепт емоційної дипломатії стає все більш актуальним, адже сучасний комунікаційний ландшафт базується не лише на фактах, а й на почуттях, ідентифікації, асоціаціях. Відтак, публічна дипломатія повинна враховувати не тільки раціональні параметри комунікації, але й афективний потенціал повідомлень, ураховуючи при цьому різноманітність цільових аудиторій [9].

Окрему сферу аналізу становить публічна дипломатія в умовах конфліктів і криз. Тут вона часто набуває подвійного характеру — з одного боку, як інструмент

міжнародної солідарності й підтримки, а з іншого — як механізм протидії ворожій пропаганді та консолідації внутрішньої аудиторії. У цьому сенсі публічна дипломатія наближається до стратегічних комунікацій, що використовуються для формування політичної ідентичності, мобілізації ресурсів, легітимації рішень.

Роботи Брюса Грегорі (Bruce Gregory) зосереджені саме на розумінні публічної дипломатії як міждисциплінарного явища, яке поєднує елементи політології, комунікацій, культурології та міжнародного права. Він підкреслює потребу у створенні сталих наративів, які мають моральну силу і здатність бути інтерпретованими в різних контекстах [1]. Аналізуючи сучасні виклики, варто зазначити, що публічна дипломатія не може залишатися в межах односторонньої трансляції меседжів. Вона має адаптуватися до умов інтерактивності, багаторівневого спілкування та зростання впливу небажаних інформаційних акторів, які під прикриттям культурного обміну реалізують деструктивні сценарії [6]. Це вимагає посилення міждисциплінарної аналітики, методологічної гнучкості та міжнародної координації. Публічна дипломатія у XXI столітті стає інструментом не лише просування національних інтересів, але й засобом запобігання конфліктам, формування міжнародної довіри, підтримки діалогу в умовах глобальної нестабільності. Її майбутнє залежить від здатності держав бути чутливими до змін у світовій інформаційній екосистемі та вчасно адаптувати свої комунікаційні стратегії до нових реалій.

Публічна дипломатія як явище має глибокі історичні корені, хоча термінологічно вона оформлюється лише у другій половині XX століття. Її витоки сягають часів становлення міждержавних зв'язків, коли політичні лідери усвідомлювали потребу впливати на іноземні народи не лише через прямі угоди чи військову силу, а й через культурні, релігійні та ідеологічні механізми. У давніх цивілізаціях такі форми взаємодії простежуються в дипломатичних місіях, що супроводжувалися обміном культурними артефактами, літературними пам'ятками, митцями, а також у ритуальних жестах взаємного визнання [16].

Ці елементи становили основу для створення довіри й позитивного образу правителя чи держави у свідомості інших народів. Такі підходи функціонували як

непряма комунікація, що формувала уявлення про велич, стабільність або цивілізаційну перевагу. У середньовіччі роль релігії як засобу м'якого впливу зростала, і дипломатичні стосунки часто супроводжувалися місіонерською діяльністю, що також виконувала функції публічної дипломатії, формуючи прихильність до політичної сили через духовну близькість.

Починаючи з епохи Великих географічних відкриттів, держави розширюють сфери свого впливу далеко за межі власних кордонів. Колоніальна експансія супроводжувалася просуванням європейських мов, освітніх систем, мистецьких традицій, що становили частину іміджевої політики метрополій.

У цей період також виникають перші спроби систематизації комунікації з чужоземними культурами, зокрема через створення іноземних шкіл, академій, культурних центрів. І хоча ці дії не носили офіційного статусу публічної дипломатії, вони мали схожі функції — встановлення сприятливого образу своєї держави, легітимація присутності, формування лояльного ставлення до її інституцій. У XVIII–XIX століттях, із розвитком друкованої преси, розширюється інформаційний обіг між державами. Газети, брошури, офіційні повідомлення стають засобами передачі інформації за кордон, а іноземні редактори й перекладачі — учасниками міжкультурного діалогу, який часто мав політичний підтекст. Це створювало передумови для формування нових форм впливу, які не потребували прямої взаємодії між урядами [19].

Після Першої світової війни посилюється інтерес до інформаційної політики як складової дипломатичних зусиль. Створення Ліги Націй супроводжувалося спробами вибудовування нової системи міжнародних відносин, у якій публічна думка визнавалася значущим фактором. На цьому етапі починає формуватися уявлення про необхідність не тільки представляти інтереси держави в кулуарах дипломатичних переговорів, але й впливати на суспільну свідомість громадян інших країн. Саме тоді виникають перші спеціалізовані інституції, які займаються зовнішньою інформаційною політикою [34]. Прикладом може бути створення у Великобританії в 1934 році Британської ради, яка ставила за мету популяризацію британської культури та англійської мови за кордоном. Цей досвід було підхоплено

іншими державами, зокрема Францією, Німеччиною, США, які почали створювати мережі культурних центрів, фондів, мовних курсів, що слугували механізмами інформаційного проникнення та впливу.

Під час Другої світової війни інформаційна війна набула особливої інтенсивності. Держави активно використовували пропаганду, радіомовлення, листівки та кінохроніки для того, щоби впливати на моральний дух як власного населення, так і громадян ворога. Особливого значення набуває транснаціональна комунікація, орієнтована на зміну поглядів, переконань і навіть політичних симпатій [31].

Після війни, у період Холодної війни, публічна дипломатія стала однією з провідних стратегічних сфер протистояння між СРСР і США. Західні демократії вибудовували мережі культурної, академічної та інформаційної дипломатії, які мали на меті не лише популяризацію своїх цінностей, але й нейтралізацію ідеологічного впливу радянського блоку. У цей період виникає термін «публічна дипломатія», який почали активно використовувати у США для позначення діяльності, спрямованої на іноземні аудиторії через неурядові канали. Значну роль у цьому відіграв Юссеф Набель (Yossef Nabel), який розглядав публічну дипломатію як складову інформаційного фронту і водночас як інструмент довготривалого формування довіри до демократичної моделі управління.

У 1960–1970-х роках у США створюються потужні структури, що займаються публічною дипломатією: USIA (United States Information Agency), яка відповідає за закордонну інформаційну політику, підтримку культурних програм, мовних курсів, міжособистісних обмінів. Американська модель базувалась на інтеграції культурного та політичного дискурсу, орієнтації на молодь, інтелігенцію, громадські організації [9]. У відповідь Радянський Союз реалізовував власну систему культурних впливів через товариства дружби, культурні центри, спортивні та освітні обміни. Протистояння між цими двома моделями формувало не тільки політичну реальність того часу, але й парадигму розуміння публічної дипломатії як інструмента глобального ідеологічного змагання. У той же час, міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, також використовували методи публічної дипломатії,

просуваючи гуманітарні цінності, діалог культур, співпрацю у сфері освіти та науки. Це сприяло поширенню уявлення про публічну дипломатію як неурядову, транскультурну практику, що виходить за межі геополітичного протистояння.

Після завершення Холодної війни публічна дипломатія зазнала трансформації. Зникнення жорсткої біполярної структури сприяло розширенню каналів комунікації, виникненню нових акторів і зростанню значення культурного впливу [12]. У 1990-х роках публічна дипломатія набула рис комунікаційної стратегії, орієнтованої на формування репутації, просування національного бренду, забезпечення позитивної присутності в глобальному інформаційному просторі. У цей період активно формується концепція *nation branding*, яка поєднує економічні, культурні та політичні елементи представлення держави. Саме тоді поняття публічної дипломатії інтегрується з комунікаційним менеджментом, маркетингом, соціологією медіа. Виникає потреба в систематичному аналізі цільових аудиторій, розробці спеціальних інформаційних кампаній, моніторингу ефективності культурного впливу [11].

Новий етап у розвитку публічної дипломатії настає з початком XXI століття, коли інтернет, соціальні мережі та цифрові платформи радикально змінюють ландшафт міжнародної комунікації. Традиційні форми дипломатії стають повільними та недостатньо гнучкими у порівнянні з миттєвими цифровими реакціями громадськості. Виникає цифрова дипломатія, у межах якої держави, міжнародні організації, неурядові актори активно використовують онлайн-комунікації для формування глобального іміджу, просування ідей, швидкого реагування на кризи.

У цих умовах публічна дипломатія трансформується в інтерактивну, багаторівневу мережу, де суб'єктами стають не лише міністерства закордонних справ, але й представники громадянського суспільства, журналісти, блогери, експерти. Оцифрований дискурс підвищує вимоги до достовірності, автентичності та креативності. Усе це стимулює адаптацію традиційної дипломатії до нових реалій, в яких емоції, наративи, візуальні символи стають потужнішими за офіційні документи.

Публічна дипломатія у період після 2010 року стикається з викликами гібридних загроз. Поширення дезінформації, фейкових новин, маніпуляцій у медіапросторі актуалізує потребу в захисті інформаційного суверенітету та водночас у зміцненні довіри до офіційної комунікації. У цьому контексті зростає інтерес до побудови інформаційної стійкості (resilience) у цільових аудиторіях, просування цінностей медіаграмотності, критичного мислення, етичного споживання інформації. Уряди багатьох країн, зокрема США, Канади, Німеччини, Південної Кореї, оновлюють свої стратегії публічної дипломатії з урахуванням новітніх технологій, етичних стандартів та геополітичних трансформацій. Все частіше наголошується на необхідності не тільки поширення власного нарративу, але й відкритості до міжкультурного діалогу, взаємного навчання, горизонтального співробітництва [8].

Сучасний стан публічної дипломатії характеризується прагненням до балансу між національними інтересами та глобальними цінностями, між ефективністю впливу і моральною відповідальністю, між швидкістю комунікації та глибиною змісту [10]. У цьому контексті розвиток публічної дипломатії відбувається у взаємодії з іншими галузями — безпековими дослідженнями, культурологією, комунікаційною етикою, інноваційними технологіями. Історія публічної дипломатії демонструє, що вона є не лише інструментом впливу, але й дзеркалом змін у глобальному порядку, відображенням конфігурації влади, технологій і ціннісних орієнтирів у міжнародній системі [2].

1.2. Основні інструменти публічної дипломатії в сучасному світі

Традиційні інструменти публічної дипломатії сформувалися історично в процесі еволюції зовнішньополітичної комунікації держав і стали основою довготривалого впливу на суспільну думку за межами національних кордонів. Їх становлення відбувалося поступово, із врахуванням культурного, соціального та технологічного контексту конкретного періоду. Головною ознакою таких інструментів є їхня орієнтація на безпосереднє чи опосередковане спілкування з

іноземною аудиторією через культурні, академічні, інформаційні, гуманітарні та інституційні форми [6]. Ці інструменти зберігають свою ефективність і нині, хоч і набули нових функцій у поєднанні з цифровими технологіями. Основним принципом традиційної публічної дипломатії є створення довготривалих каналів взаємодії, що ґрунтуються на культурному резонансі, історичній тягlostі, взаємоповазі та інтелектуальному обміні.

Одним із найдавніших інструментів є культурна дипломатія, яка функціонує через підтримку та популяризацію національної культури за кордоном. Цей процес реалізується через відкриття культурних центрів, організацію виставок, концертів, театральних гастролей, показів національного кінематографу, літературних вечорів, фестивалів. Держави використовують ці платформи для демонстрації свого культурного надбання, ідеологічних наративів, мови та ідентичності [30].

У межах культурної дипломатії також практикується створення спільних проєктів із представниками приймаючої країни, що посилює ефект взаємного прийняття та довіри. Відомими прикладами є діяльність Французького інституту, Британської ради, Гете-Інституту, які протягом десятиліть формують уявлення про свої країни у світі через мову мистецтва, освіти та культурне партнерство.

Культурна дипломатія дозволяє вибудовувати зв'язки не на основі політичних або економічних інтересів, а завдяки спільним цінностям, естетичним ідеалам і здатності до культурного перекладу [6]. Ще одним потужним інструментом є освітні обміни, які відіграють роль у формуванні поколінь іноземців, знайомих з мовою, системою освіти, культурними кодами та політичними реаліями країни, що приймає. Університети, інститути, академічні програми, стипендіальні ініціативи створюють умови для тривалого інтелектуального впливу [2]. Студенти, науковці та професіонали, які здобули освіту за кордоном, часто стають провідниками ідей і моделей поведінки, з якими стикалися під час навчання. Програми академічного обміну, зокрема Fulbright, Erasmus+, DAAD, Chevening, створюють сталу мережу випускників, які можуть діяти в інтересах країни-донора, будучи частиною її зовнішньої комунікації. Академічна дипломатія, таким чином, поєднує наукову

діяльність із дипломатичною логікою, що дозволяє підсилювати м'який вплив на основі критичного мислення, знань і професійного досвіду.

Інформаційна діяльність також входить до традиційного набору інструментів публічної дипломатії. У ХХ столітті, особливо в період Холодної війни, виникають спеціалізовані агентства, які займаються зовнішньою інформаційною політикою. Наприклад, у США діяла Агенція інформації США (USIA), у Великобританії — відділи зовнішнього мовлення BBC World Service. Основна функція таких структур полягала в тому, щоб доносити до іноземної аудиторії офіційну позицію держави, популяризувати її цінності, інтерпретувати міжнародні події у вигідному світлі. Радіомовлення, друкована преса, переклад видань, створення інформаційних бюлетенів, документальних фільмів і програм з просвітницькою функцією забезпечували постійний інформаційний потік, який мав забезпечити впізнаваність і симпатію. Окрім державних агентств, інформаційну функцію виконували і громадські структури, які розміщували закордонні редакції, друкарні, аналітичні центри. Такі інструменти орієнтувалися на залучення аудиторії через аргументацію, авторитет джерела та систематичну присутність у медіапросторі [39].

Міжособистісна дипломатія охоплює ті форми взаємодії, які реалізуються через персональні контакти між представниками різних країн. Вона включає обміни делегаціями, візити діячів культури, науки, освіти, а також участь у міжнародних конференціях, форумах, симпозіумах. Зазвичай така дипломатія розгортається поза межами офіційних міжурядових каналів і здійснюється через створення дружніх зв'язків між представниками громадянського суспільства [25].

Особливо дієвою є молодіжна дипломатія, в межах якої представники студентських організацій, молоді дипломати, волонтери взаємодіють на міжнародному рівні, вибудовуючи неформальні відносини, які з часом можуть трансформуватися у формальні дипломатичні канали. Подібна форма дипломатії є стійкішою до політичної кон'юнктури, оскільки базується на особистому досвіді, емоціях і прямих соціальних контактах. У багатьох випадках міжособистісна дипломатія дає початок масштабним спільним ініціативам, культурним проектам або освітнім платформам.

Інституціональні форми також відіграють роль у публічній дипломатії. Йдеться про створення структур, які репрезентують державу за кордоном у гуманітарному, культурному або науковому вимірах. Такі структури можуть бути офіційними, як культурні представництва при посольствах, або напівофіційними — як фонди, які діють за підтримки уряду, але мають певну автономію. Прикладом є Інститут Сервантеса (Іспанія), який поєднує функції мовного навчання, організації подій, видання літератури та підтримки досліджень. Ці інституції виступають провайдерами культурного впливу, пропонуючи програму, адаптовану до локальних особливостей, але спрямовану на створення цілісного образу держави. Вони беруть участь у міжнародних проєктах, укладають угоди з місцевими установами, організують навчання для викладачів, формуючи стійкі канали інтелектуального та культурного обміну [18].

Рисунок 1.1. Основні інструменти публічної дипломатії в сучасному світі [23]

Значну роль у традиційній публічній дипломатії відіграють масові заходи. Проведення міжнародних ярмарків, виставок, спортивних змагань, культурних фестивалів і самітів дозволяє демонструвати досягнення держави у зручному для сприйняття форматі.

Такі події не лише приваблюють туристів чи бізнесменів, але й створюють медійний резонанс, що підсилює вплив публічної дипломатії. Участь у глобальних ініціативах, таких як Всесвітні виставки (World Expo), Олімпійські ігри, міжнародні книжкові форуми, дозволяє реалізовувати комплексний підхід до створення іміджу держави [26].

Саме під час таких подій формується простір для неформальної дипломатії, міжособистісних контактів, обговорення спільних викликів і перспектив. Ефект від таких заходів проявляється не лише в медійному полі, а й у трансформації уявлень про державу серед широких верств населення. Ще одним каналом традиційної публічної дипломатії є перекладацька діяльність, яка забезпечує доступ іноземної аудиторії до літератури, наукових досліджень, філософських трактатів, політичних текстів країни-донора [7]. Створення бібліотек, публікація перекладів, просування авторів у міжнародному контексті — усе це сприяє закріпленню національної культурної присутності у світовому інформаційному просторі. Такі дії можуть бути частиною мовної політики, спрямованої на поширення вивчення національної мови, або ж входить до стратегії формування культурної лояльності. У сучасному світі ці процеси підтримуються через гранти, премії, літературні резиденції, які сприяють взаємному проникненню літературних традицій та взаєморозумінню між культурами.

До традиційних інструментів також належать міжнародні гуманітарні програми, які реалізуються через підтримку освіти, охорони здоров'я, охорони культурної спадщини, соціального розвитку в інших країнах. Такі ініціативи мають не лише практичну користь для приймаючої сторони, але й створюють позитивне ставлення до держави, яка надає допомогу.

Гуманітарна дипломатія виконує роль м'якого впливу через турботу, солідарність, спільні проєкти з вирішення глобальних проблем. Особливо це помітно в умовах катастроф, пандемій, воєнних конфліктів, коли країна-донор демонструє свою спроможність і готовність допомагати не з позиції сили, а через людську підтримку [11].

Сучасні інструменти публічної дипломатії формуються під впливом глибоких трансформацій глобального комунікаційного простору, стрімкого розвитку цифрових технологій, мультиплікації інформаційних каналів і зростання ролі недержавних акторів у міжнародних відносинах. На відміну від традиційних механізмів, які базуються переважно на офлайн-комунікації, культурних заходах та міжособистісних контактах, новітні інструменти публічної дипломатії розгортаються в умовах динамічного, нерідко неконтрольованого інформаційного потоку, де головну роль відіграє швидкість, візуальність, емоційна насиченість повідомлень та здатність до адаптації в реальному часі [5]. Цифрове середовище не тільки розширило можливості держав у сфері впливу на зовнішню аудиторію, але й загостило потребу в осмисленні етичних, правових, технологічних і стратегічних аспектів використання таких інструментів. Саме тому сучасна публічна дипломатія дедалі більше інтегрується з дисциплінами, які раніше не мали прямого зв'язку з дипломатичною практикою: цифровими медіа, маркетингом, соціологією масових комунікацій, інформаційною безпекою, психологією сприйняття, технологіями візуалізації та штучного інтелекту.

Цифрова дипломатія, або е-дипломатія, стала базовим компонентом сучасної публічної дипломатії. Вона охоплює широке коло практик, що здійснюються через соціальні мережі, вебсайти, блоги, мобільні додатки, мультимедійні платформи, інтернет-радіо, цифрові трансляції та подкасти. Через ці канали держави ведуть безпосередню комунікацію з іноземною аудиторією, поширюють інформацію про свою зовнішню політику, коментують актуальні події, формують наративи, відповідають на запити або спростовують дезінформацію [16].

Унікальною рисою цифрової дипломатії є її інтерактивний характер, що дає змогу будувати діалог із громадськістю, створювати ефект присутності й

залученості. Посольства, міністерства закордонних справ, міжнародні організації, державні діячі створюють і розвивають акаунти в соціальних медіа, зокрема Twitter, Facebook, Instagram, YouTube, TikTok, що стало не лише інструментом розповсюдження контенту, а й платформою дипломатичної присутності у цифровому просторі. Ефективність такої присутності залежить від здатності структурувати інформацію відповідно до очікувань цільової аудиторії, виявляти оперативну реакцію, використовувати візуальні, емоційні, інтертекстуальні елементи.

Національний брендинг є ще одним складником сучасної публічної дипломатії, що передбачає цілеспрямовану діяльність зі створення, підтримки та популяризації позитивного, послідовного й привабливого образу держави в міжнародному просторі.

На відміну від випадкової репрезентації, брендинг ґрунтується на стратегічному плануванні, комунікаційній послідовності та поєднанні символічного й прагматичного змісту. Національні бренди включають елементи культурного стилю, наукових досягнень, туристичної привабливості, економічного потенціалу, політичної стабільності, мовної унікальності, технологічної інноваційності, спортивних перемог [18].

Ці елементи інтегруються у візуальну айдентику, гасла, рекламні кампанії, міжнародні проєкти, кінофільми, виставки, архітектурні об'єкти, вітчизняні бренди. Держава, що прагне зміцнити свою міжнародну позицію, інвестує в аналітичні дослідження сприйняття її образу, замовляє опитування, проводить фокус-групи, тестує візуальні концепції, створює державні комунікаційні агентства або координує діяльність приватних компаній у межах єдиної інформаційної політики. Формування бренду держави передбачає довготривалий процес залучення багатьох секторів: уряду, бізнесу, культури, освіти, науки, медіа, спорту, що зумовлює необхідність координації між ними в межах спільної комунікаційної стратегії [22].

Суттєвої актуалізації в умовах сучасної публічної дипломатії набуває співпраця з недержавними акторами. Недержавні організації, волонтерські

спільноти, освітні ініціативи, культурні платформи, аналітичні центри, благодійні фонди можуть виступати як автономні провідники зовнішньої політики держави, не будучи при цьому офіційними представниками уряду. Таке партнерство розширює арсенал публічної дипломатії, роблячи її більш різноманітною, гнучкою, автентичною [25]. Недержавні структури зазвичай користуються вищим рівнем довіри серед іноземної аудиторії, оскільки їхня діяльність сприймається як незалежна, гуманітарна, освітня або культурна. В умовах конфліктів, гуманітарних катастроф або інформаційних криз саме недержавні учасники можуть ефективніше доносити меседжі, будувати містки взаєморозуміння, організовувати заходи примирення, сприяти міжкультурному діалогу. Така форма дипломатії іноді називається громадянською дипломатією, що передбачає горизонтальну модель впливу на основі спільної участі, солідарності, відкритості, постійної взаємодії з цільовими групами.

Іншим важливим інструментом сучасної публічної дипломатії є участь у глобальних інформаційних та культурних ініціативах. Це можуть бути міжнародні виставки, фестивалі, мистецькі бієнале, кінофоруми, книжкові ярмарки, спортивні змагання, наукові симпозіуми. Участь у таких заходах дозволяє представити країну в контексті світових процесів, продемонструвати її внесок у розвиток глобального знання, культури, науки, спорту, технологій. У багатьох випадках такі платформи є також можливістю вести публічний діалог із представниками інших держав, залучати партнерів, формувати коаліції [31].

Сучасна публічна дипломатія через такі формати прагне вийти за межі одностороннього транслявання національних меседжів і пропонує концепцію взаємного навчання, культурного обміну, міждисциплінарного мислення. Держава, яка постійно бере участь у глобальних заходах, закріплює свою присутність у міжнародному медіапросторі та формує позитивне сприйняття у довгостроковій перспективі [34].

У межах нових форм публічної дипломатії дедалі більшого значення набуває створення мультимедійного контенту. Це не лише інформаційні ролики, соціальна реклама чи освітні фільми, а й інтерактивні сайти, мобільні додатки, віртуальні

тури, серіали, відеоігри, інтерактивні карти, візуалізовані статистичні панелі, які мають як просвітницький, так і емоційно-естетичний ефект. Такі продукти створюються спеціально для зовнішньої аудиторії з урахуванням культурних відмінностей, вікових уподобань, медійних звичок. Вони можуть презентувати національну історію, гастрономію, природні ресурси, інноваційні проекти, культурну спадщину, системи управління, дипломатичні досягнення. Сучасні технології дозволяють створювати продукти в реальному часі, адаптувати їх до кризових ситуацій, використовувати інтерактивні функції для посилення ефекту присутності. Мультимедійний контент стає дієвим засобом зміцнення зв'язку між державою та її віртуальними аудиторіями, що розширює межі дипломатичного впливу.

Окрему увагу сучасна публічна дипломатія приділяє використанню впливових лідерів думок, або інфлюенсерів [38]. В умовах розмиття меж між офіційною інформацією та персональним контентом індивідуальні блогери, митці, журналісти, науковці, спортсмени здобувають високий рівень довіри у своїх спільнотах і можуть ефективно передавати меседжі, які сформульовані державою, але подаються у неформальній, персоналізованій формі. Використання таких лідерів думок дозволяє охоплювати цільові групи, до яких офіційні канали не мають прямого доступу, та забезпечує емоційне забарвлення, яке важко досягнути традиційними методами. Співпраця з інфлюенсерами потребує розуміння динаміки цифрових спільнот, правил репутаційної поведінки, технічних аспектів алгоритмів розповсюдження контенту. Такі форми комунікації передбачають індивідуалізацію повідомлень, високу швидкість реакції та адаптацію до інтересів конкретної групи [34].

Інноваційні форми сучасної публічної дипломатії також включають використання штучного інтелекту, аналітики даних, нейромереж для розробки ефективних стратегій впливу. Вони дозволяють аналізувати поведінку цільових аудиторій, визначати емоційні реакції, прогнозувати репутаційні ризики, створювати адаптивні повідомлення. Використання big data і когнітивних

технологій стає частиною стратегічних комунікацій, дозволяючи державам не лише розповсюджувати інформацію, а й управляти її інтерпретацією.

Це відкриває нові перспективи, але також ставить етичні й правові запитання, пов'язані з конфіденційністю, маніпуляцією, приватністю. Водночас такі інструменти дозволяють будувати комунікаційні платформи, які реагують на запити аудиторії, адаптуються до мовних, культурних, ідеологічних контекстів та можуть оперативнo змінювати свою стратегію відповідно до зовнішніх обставин [11].

1.3. Визначення дезінформації: типологія, джерелата механізми поширення

Дезінформація як предмет наукового аналізу становить складне багатовимірне явище, що виходить за межі звичайного спотворення фактів і виступає інструментом цілеспрямованого впливу на масову свідомість, поведінкові моделі, політичні уподобання та соціальну динаміку. У сучасному комунікаційному середовищі, де інформаційний обіг здійснюється в режимі реального часу, поняття дезінформації набуває особливого значення, оскільки саме вона здатна викривити когнітивне сприйняття реальності на системному рівні [23].

Таблиця 1.2.

Дезінформація: типологія, джерела та механізми поширення [33]

Тип дезінформації	Джерела	Механізми поширення
Фейкові новини	Анонімні сайти, соціальні мережі	Масові розсилки, вірусні пости, боти
Маніпулятивний контент	Політичні актори, медіа	Вирвані з контексту цитати, перекручування фактів
Конспірологічні теорії	Блоги, форуми	Емоційна аргументація, повторення в різних форматах
Пропагандистські наративи	Державні ЗМІ, медіаплатформи	Мережі ретрансляторів, візуальні матеріали
Діпфейки	Технічні групи, спецслужби	Платформи відео, месенджери, соцмережі

Інформаційні викиди	Анонімні джерела, псевдоексперти	Цілеспрямовані кампанії, таргетинг
---------------------	-------------------------------------	---------------------------------------

Поняттєвий апарат, який використовується для опису цього явища, включає низку споріднених категорій, серед яких варто виокремити поняття неправдивої інформації, фейкових новин, пропаганди, маніпуляції, інформаційного викиду, а також інформаційного шуму, однак дезінформація відрізняється наявністю чіткої наміруваної функції — ввести в оману з метою досягнення політичного, економічного, психологічного чи ідеологічного ефекту.

У науковій літературі дезінформація визначається як процес поширення навмисно неправдивої або викривленої інформації, що спрямована на спотворення уявлень, унеможливлення ухвалення раціональних рішень або формування хибних висновків у цільовій аудиторії. Відмінність дезінформації від простої помилки чи недостовірності полягає в усвідомленому характері дії того, хто її продукує або транслює [28]. У цьому аспекті вона виконує функцію когнітивної зброї, здатної не лише дезорієнтувати, але й дестабілізувати суспільні процеси, порушити інформаційний баланс, послабити демократичні інститути. Вивчення дезінформації охоплює декілька рівнів: семантичний, структурний, прагматичний, психологічний, технологічний і політичний. Її функціонування завжди передбачає участь як мінімум двох сторін: суб'єкта, що створює та поширює повідомлення, та об'єкта, на якого воно спрямоване. Ефективність дезінформаційного впливу залежить не лише від змісту повідомлення, а й від контексту, у якому воно подається, каналів поширення, характеру довіри до джерела, рівня медіаграмотності споживачів [21].

Типологія дезінформації є предметом активного теоретичного осмислення, що дозволяє класифікувати це явище за різними критеріями. Найпоширенішим є змістовий підхід, відповідно до якого виокремлюють дезінформацію фактологічну, коли подаються вигадані або сфабриковані факти, контекстуальну, при якій факти справжні, але вирвані з контексту, зміщені за часом або подані у викривленій логіці, та емоційно забарвлену, що базується на апеляції до страхів, агресії, співчуття або інших почуттів для досягнення маніпулятивного ефекту [15]. Існує також поділ на

стратегічну дезінформацію, яка реалізується в межах довгострокової інформаційної політики держави або організації, та тактичну, яка використовується ситуативно для досягнення локального ефекту. Інший підхід ґрунтується на джерелі повідомлення: дезінформація може бути внутрішнього походження, коли її продукують власні громадяни або структури, і зовнішнього — коли вона є частиною іноземного впливу. Ще один критерій поділу стосується каналу поширення: традиційні медіа, соціальні мережі, месенджери, блоги, форуми, відеохостинги, офлайн-комунікація. Складність класифікації зумовлена тим, що сучасна дезінформація часто є гібридною, поєднуючи різні механізми та адаптуючись до змін інформаційного середовища.

Джерела дезінформації можуть бути інституційними, індивідуальними, мережевими або автоматизованими. Інституційне джерело — це держава, політична партія, корпорація або інша організація, що здійснює дезінформаційний вплив як частину своєї комунікаційної стратегії.

Прикладами можуть бути державні ЗМІ, які публікують викривлені новини з метою формування бажаного образу подій. Індивідуальні джерела — це окремі особи, які свідомо поширюють фейки для досягнення особистих цілей або через належність до певної ідеології [23]. Мережеві джерела — це групи користувачів або спільноти в інтернеті, які координовано поширюють дезінформацію, часто з використанням бот-мереж або анонімних профілів. Автоматизовані джерела — це системи на основі штучного інтелекту, які генерують текст, зображення, відео, видаючи їх за автентичний контент. Розвиток *deepfake*-технологій посилив загрозу дезінформації, дозволяючи створювати переконливі фальшиві свідчення без участі реальних людей.

Механізми поширення дезінформації базуються на принципах швидкого поширення, емоційної привабливості, адаптивності до алгоритмів цифрових платформ і використанні недовіри до офіційних джерел. Дезінформація проникає в інформаційне поле через первинні вкиди, які згодом підхоплюються іншими учасниками, дублюються, змінюються, набувають додаткових смислів. Ефект лавини посилюється алгоритмами соцмереж, що підвищують видимість контенту з

високим рівнем взаємодії, навіть якщо він є неправдивим. Поширення забезпечується також завдяки використанню так званих інформаційних шлюзів — впливових осіб, медіа, платформ, які можуть легітимізувати фейковий контент у свідомості споживачів. У багатьох випадках дезінформація подається разом із правдивими даними, що ускладнює її викриття. Вона може бути інтегрована у вигляді заголовка, фото, відеофрагмента, цитати, що викликає емоційну реакцію, не потребуючи подальшої перевірки. Механізми поширення включають повторне цитування, реміксування контенту, мікротаргетинг, геолокаційне налаштування, ідентифікацію аудиторій за інтересами, автоматичне дублювання через агрегатори [21].

У межах політичної комунікації дезінформація часто виконує функцію делегітимації опонента, руйнування довіри до інституцій, створення ефекту «інформаційної плутанини», коли аудиторія перестає довіряти будь-яким джерелам і втрачає здатність до критичного аналізу. У соціальному вимірі дезінформація здатна провокувати паніку, агресію, фрустрацію, розділення суспільства за ідеологічними чи культурними лініями.

У міжнародних відносинах вона використовується як інструмент гібридної війни, що дозволяє дестабілізувати цільову державу без застосування військових засобів. Стратегії дезінформаційного впливу можуть включати моделювання подій, фабрикацію доказів, створення паралельних реальностей, знищення авторитету через компромат, маніпуляцію фактами, інтерпретаційну агресію, симуляцію експертного знання, реплікацію хибних наративів [1].

Вивчення ефектів дезінформації свідчить про те, що вона має тривалу дію навіть після спростування. Це зумовлено когнітивними механізмами збереження першої інформації в пам'яті, ефектом підтвердження упереджень, психологічним дискомфортом, що виникає при зміні поглядів. Навіть якщо дезінформація була спростована, її вплив може залишитися у вигляді сумніву, зміни інтерпретаційної рамки, роздратування або втрати інтересу до теми. Саме тому одним із напрямів боротьби з дезінформацією є не лише фактчекінг, а й формування стійкості до маніпуляцій через розвиток критичного мислення, медіаграмотності,

інформаційної культури [12]. Створення механізмів верифікації інформації, позначення контенту як сумнівного, розробка алгоритмів для розпізнавання фейків, а також побудова довіри до надійних джерел є основою захисту інформаційного простору.

1.4. Взаємозв'язок між публічною дипломатією та дезінформацією

Публічна дипломатія та дезінформація функціонують у межах одного комунікаційного поля, проте виконують різні, іноді протилежні за своїм призначенням ролі. Взаємозв'язок між ними зумовлений спільною природою — обидва явища стосуються впливу на масову свідомість, формування образу держави, інтерпретації міжнародних подій і моделювання глобального інформаційного середовища.

Однак відмінності полягають у методах, цілях, засобах та етичних засадах. Публічна дипломатія ґрунтується на відкритості, довгостроковому діалозі, взаєморозумінні та просуванні цінностей держави через легітимні канали комунікації. Дезінформація, навпаки, передбачає маніпулятивну, приховану, цілеспрямовану дію, спрямовану на спотворення фактів, формування хибних уявлень і порушення когнітивної стабільності аудиторії. Незважаючи на цю розбіжність, сучасні умови глобального інформаційного конфлікту призвели до того, що межа між цими двома явищами поступово розмивається, створюючи необхідність ретельного аналізу їх взаємодії, перетинів і зон ризику [17].

Публічна дипломатія історично була відповіддю на необхідність впливу на іноземну громадськість без прямого втручання або насильницьких методів. Вона реалізовується через культурні обміни, освітні програми, медійні кампанії, інформаційні платформи та інші інструменти, які дозволяють вибудовувати позитивний імідж держави, демонструвати її цінності, ініціювати міжкультурний діалог. Основою такої дипломатії є комунікаційна етика, довіра, послідовність і прозорість. Дезінформація, у свою чергу, має іншу логіку: вона спрямована не на співпрацю, а на підірив довіри, дестабілізацію, дезорієнтацію [29]. Обидва явища

використовують однакові канали — мас-медіа, соціальні мережі, цифрові платформи, публічні виступи, візуальний контент — але мають протилежні вектори впливу. Саме ця схожість технічного інструментарію ускладнює ідентифікацію справжніх намірів комунікатора і створює ситуації, коли дезінформація маскується під публічну дипломатію, або коли легітимні дії дипломатії можуть бути трактовані як спроба маніпуляції.

Взаємозв'язок між публічною дипломатією та дезінформацією проявляється також через конкуренцію за інтерпретацію подій, визначення рамки новин, формування доміантних наративів. У цьому аспекті дезінформація виконує функцію контрдискурсу, що підриває публічну дипломатію опонента, ставлячи під сумнів його чесність, мотивацію, цілі.

Наприклад, коли одна держава просуває через дипломатичні канали позитивний образ своєї участі в міжнародному конфлікті, інша може розповсюджувати дезінформацію, яка дискредитує цю позицію, підриває довіру до джерел інформації або представляє альтернативну версію подій.

Таким чином, формується багаторівнева конкуренція за контроль над інтерпретацією реальності. У цій боротьбі навіть правдиві повідомлення можуть бути визнані недостовірними, якщо аудиторія не довіряє джерелу або підпадає під вплив паралельної інформаційної кампанії. Публічна дипломатія в такому випадку змушена реагувати на дезінформаційні вкиди, захищаючи власну репутацію, спростовуючи фейки, пояснюючи контекст, що значно знижує ефективність початкового посилу [41].

У сучасних умовах гібридних загроз та асиметричних конфліктів дезінформація перетворилася на один із головних інструментів інформаційної війни. Вона активно використовується авторитарними режимами, які прикривають свої дії мовою публічної дипломатії, апелюючи до миру, стабільності, культурного діалогу, водночас поширюючи фальшиві наративи, втручаючись у внутрішні справи інших країн, підриваючи демократичні процеси. Така підміна понять створює ситуацію, в якій важко розмежувати автентичну дипломатичну комунікацію та інформаційну агресію. У результаті знижується загальний рівень

довіри до публічної дипломатії як інструмента міжнародної співпраці, адже аудиторія не може чітко ідентифікувати наміри сторони [40]. Водночас і демократичні держави опиняються в ситуації, коли їхня інформаційна діяльність розглядається критично, з підозрою, а іноді навмисно спотворюється опонентами як приклад маніпуляції. Таким чином, відбувається симетричне використання риторики, яка формально належить до дипломатії, але фактично є засобом інформаційного протистояння.

Інституційна слабкість механізмів відстеження та ідентифікації дезінформації також посилює напруження у взаємозв'язку між публічною дипломатією та маніпулятивною комунікацією. У багатьох випадках відсутність чітких міжнародних стандартів, здатних розмежувати ці явища, створює ситуацію правової невизначеності. Це дозволяє державам вільно маневрувати між легітимною дипломатією та деструктивною інформаційною діяльністю, уникаючи відповідальності за поширення неправдивої інформації [16].

Публічна дипломатія при цьому стає заручницею подвійних стандартів: її дії повинні бути прозорими, публічними, узгодженими з міжнародними нормами, тоді як дезінформаційна активність часто залишається анонімною, прихованою, неконтрольованою. Така асиметрія створює нерівні умови інформаційного змагання, в яких дипломатичні зусилля відкритих суспільств стикаються з інформаційним саботажем з боку закритих систем. Ще одним аспектом взаємозв'язку є інструменталізація публічної дипломатії для протидії дезінформації [12].

В умовах інформаційної загрози держави використовують дипломатичні канали для того, щоб поширювати спростування, роз'яснення, контрнаративи. У цьому сенсі публічна дипломатія стає не лише механізмом комунікації, а й інструментом захисту інформаційного простору. Вона реалізується через публічні виступи офіційних осіб, міжнародні конференції, аналітичні звіти, академічні публікації, освітні кампанії, спеціалізовані платформи для боротьби з фейками [4]. Водночас ефективність таких дій залежить від того, наскільки аудиторія довіряє джерелу, сприймає його як нейтральне та авторитетне. Якщо інформаційна

екосистема вже заражена дезінформаційними патернами, спроби її очищення можуть бути не лише неефективними, а й сприйматися як продовження інформаційного протистояння. Таким чином, виникає потреба у довготривалій, системній роботі, яка виходить за межі реактивної комунікації та включає просвітницьку діяльність, підвищення медіаграмотності, зміцнення репутаційних позицій держави.

З огляду на те, що обидва явища діють у межах одного простору, ефективність публічної дипломатії багато в чому залежить від здатності держави протидіяти дезінформації не лише на зовнішньому, а й на внутрішньому рівні. Якщо всередині країни існує хаотичне інформаційне середовище, відсутність комунікаційної стратегії, знецінення офіційних каналів, це створює підґрунтя для зовнішньої дезінформації. У такій ситуації навіть найбільш продумана дипломатична кампанія не матиме необхідної ваги, оскільки буде сприйматися як частина маніпулятивного середовища. Тому взаємозв'язок між публічною дипломатією та дезінформацією проявляється не лише на рівні змагання за іноземну аудиторію, але й на рівні внутрішнього інформаційного здоров'я суспільства. Зміцнення прозорості, підзвітності, професіоналізму комунікаторів, розвиток якісних медіа, підтримка незалежної журналістики є умовами успішного функціонування публічної дипломатії в умовах дезінформаційної загрози [24].

Значну роль у взаємодії обох феноменів відіграє також технологічний аспект. Цифрові алгоритми, що керують поширенням контенту, не розрізняють між достовірною та фейковою інформацією. Вони реагують на активність користувачів, частоту поширень, емоційність повідомлень. Дезінформація, зазвичай, виграє в таких умовах, оскільки має більший потенціал вірусності. Публічна дипломатія, яка прагне бути точною, обґрунтованою, виваженою, не завжди здатна змагатися з емоційною, сенсаційною та провокаційною дезінформацією.

Тому держава, яка прагне захистити свої дипломатичні ініціативи від впливу дезінформаційних кампаній, має адаптувати свої методи до логіки цифрового простору. Це передбачає поєднання достовірності з емоційною привабливістю, інтеграцію візуального контенту, використання платформ з високим охопленням,

створення партнерств з лідерами думок. Тільки за умови такої гібридної адаптації публічна дипломатія може зберігати актуальність у світі, де інформація перетворилася на арену глобального протистояння [35].

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕЖІ МІЖ ЛЕГІТИМНИМ ВПЛИВОМ І МАНІПУЛЯЦІЄЮ

2.1. Теоретичні критерії розмежування впливу та маніпуляції

Проблематика розмежування впливу та маніпуляції належить до фундаментальних у сфері комунікативних, соціологічних, філософських і політичних досліджень. Ці явища мають спільну основу, яка полягає у прагненні змінити переконання, уявлення чи поведінку іншого суб'єкта через інформаційні засоби, однак розрізняються за критеріями прозорості, добровільності, етичної допустимості та спрямованості на автономію чи підпорядкування волі адресата [25]. Теоретичне розмежування між впливом та маніпуляцією базується на множинності підходів, що охоплюють як комунікативно-філософські концепції, так і прикладні моделі політичного дискурсу, медіааналізу, психології сприйняття. Системне осмислення цих понять дозволяє встановити чіткі орієнтири для аналітики політичної комунікації, журналістики, публічної дипломатії, реклами, освіти й інших сфер, де інтенція впливу часто межує з маніпулятивною практикою.

Вплив як поняття найчастіше розглядається в рамках відкритого комунікаційного акту, в якому одна зі сторін намагається змінити уявлення або поведінку іншої сторони, не порушуючи її свободи вибору [31]. Це форма міжособистісної чи суспільної взаємодії, що базується на аргументації, авторитеті, довірі, авторській послідовності, апеляції до раціонального або емоційного сприйняття, але без спотворення фактів, обману чи нав'язування. У цьому сенсі вплив розглядається як частина демократичного процесу, в якому громадянин або аудиторія мають доступ до альтернатив, можуть поставити під сумнів отриману інформацію, мають можливість перевірити її достовірність і зберігають здатність до рефлексії. Маніпуляція, навпаки, характеризується прихованим характером, при якому цілі комунікатора не озвучуються явно, факти подаються у викривленому вигляді, а адресат підштовхується до дії або висновку, який насправді не є його вільним вибором [35]. Маніпуляція передбачає контроль над контекстом,

формування когнітивних пасток, використання упереджень, соціальних стереотипів, когнітивних викривлень, зокрема через апеляцію до страху, сорому, гніву чи провини.

Один із перших теоретичних критеріїв розмежування впливу та маніпуляції полягає в наявності або відсутності відкритості мотивів і цілей. У випадку впливу комунікатор декларує свої інтереси, не приховує ідеологічної позиції, джерела інформації, підстав для тверджень. Маніпуляція, натомість, має характер дезорієнтації: її автор не повідомляє про справжню мету, а вдається до таких комунікаційних стратегій, які створюють ілюзію нейтральності або об'єктивності.

Це особливо помітно в інформаційному просторі, де маніпулятивні повідомлення подаються як журналістські, тоді як насправді виконують функцію нав'язування ідеологічного нарративу. Відкритість як критерій дозволяє розпізнати, чи є процес комунікації взаємним, чи одна зі сторін приховує структуру власного впливу. Другий теоретичний критерій — характер епістемологічної бази, тобто ступінь відповідності повідомлення фактам, логіці, структурі аргументації. Вплив передбачає апеляцію до достовірної інформації, пояснення логіки висновків, формування системи доказів. Маніпуляція використовує фрагментарні дані, вирвані з контексту фрази, псевдологічні побудови, візуальні ефекти, які створюють враження достовірності без підтвердження. У цьому контексті значення набуває поняття когнітивної чесності: чи дає комунікатор адресату змогу самостійно оцінити інформацію, чи навмисно конструює простір, у якому така оцінка неможлива. Особливо це стосується візуального контенту, мемів, інфографіки, де гра з емоціями здатна повністю витіснити раціональний аналіз [19].

Таблиця 2.1.

Теоретичні критерії розмежування впливу та маніпуляції [11]

Критерій	Вплив	Маніпуляція
Прозорість намірів	Відкрите декларування цілей	Приховані або викривлені цілі
Характер інформації	Достовірна, перевірена	Вибіркова, спотворена, фрагментарна

Емоційне забарвлення	Помірне, спрямоване на розуміння	Надмірне, спрямоване на провокацію
Свобода вибору	Збереження автономії адресата	Обмеження можливості критичного осмислення
Участь адресата	Активна, рефлексивна	Пасивна, реактивна
Наслідки	Довготривала зміна свідомості	Миттєва реакція без усвідомлення причин
Симетрія взаємодії	Рівноправне спілкування	Інформаційна асиметрія, контроль над джерелами
Відповідальність комунікатора	Прийняття наслідків	Ухилення від відповідальності, анонімність джерела

Третім критерієм є характер емоційного впливу. Вплив може використовувати емоції, але не має на меті викликати афективну реакцію, яка паралізує здатність до критичного мислення. Маніпуляція часто спрямована саме на емоційне збурення, створення тривоги, загрози, інтелектуального безсилля. Вона використовує прийоми драматизації, протиставлення, дегуманізації опонента, створення образу ворога або жертви. Емоційне навантаження маніпулятивного повідомлення є надмірним, воно не дає змоги адресату усвідомити власну участь у комунікації. Таким чином, аналіз емоційного змісту є важливим елементом теоретичного розмежування: чи емоція слугує доповненням до аргументу, чи вона є його єдиною сутністю.

Четвертий критерій пов'язаний із характером участі адресата. Вплив передбачає автономність і рефлексивність приймаючої сторони. Він дає змогу обирати, сумніватися, дискутувати, відхиляти. Маніпуляція, навпаки, передбачає відсутність альтернатив, вона влаштовується так, щоб дія виглядала єдиною можливою [16]. Це досягається через створення ілюзії очевидності, спотворення картини вибору, підміни категорій. У політичному дискурсі це виявляється у формулюванні питань таким чином, що лише одна відповідь видається правильною. У соціальних мережах — у використанні алгоритмів, які звужують інформаційний горизонт користувача. Маніпуляція мінімізує участь адресата,

знижуючи його здатність до аналізу, тоді як вплив підвищує цю здатність, навіть якщо прагне змінити його позицію.

П'ятий критерій — тривалість ефекту. Вплив орієнтований на довготривалу зміну переконань через послідовну комунікацію, просвітницьку діяльність, зміцнення довіри. Маніпуляція прагне миттєвого ефекту: змусити діяти, емоційно реагувати, поширити інформацію, підтримати певну позицію, навіть не усвідомлюючи її. Вона короткочасна, але інтенсивна, і саме в цьому полягає її небезпека. Вплив — це інвестиція у майбутнє, тоді як маніпуляція — це експлуатація поточного когнітивного стану. Таким чином, тривалість і глибина змін, яких прагне комунікатор, також може бути критерієм для розмежування: чи є мета — довготривале формування свідомості, чи короткочасне досягнення результату [41].

Шостий критерій стосується наявності або відсутності симетрії у відносинах між комунікатором і адресатом. Вплив передбачає комунікативну етику, де обидві сторони мають право на висловлювання, на заперечення, на відмову. Маніпуляція передбачає асиметрію: один знає більше, має контроль над інформацією, а інший — об'єкт дії. У соціальному вимірі це означає, що вплив є частиною публічної сфери, де діє свобода слова, прозорість джерел, доступ до альтернатив [2].

Маніпуляція функціонує у закритому середовищі, де контролюється не лише контент, але й канали його поширення. Симетрія або асиметрія доступу до інформації, можливостей для відповіді, участі в комунікації — це індикатори, які дозволяють визначити, чи йдеться про вплив як форму взаємодії, чи про маніпуляцію як форму підпорядкування [4].

Сьомий критерій — відповідальність за наслідки. Вплив здійснюється тими, хто визнає свою участь, готовий до діалогу, бере на себе відповідальність за ефект. Маніпуляція, навпаки, відмовляється від відповідальності, функціонує анонімно, розмиває межі авторства. Це особливо помітно у цифровому середовищі, де маніпулятивний контент поширюється без авторських позначок, без контактів, без можливості верифікації. Вплив є процесом, де учасники діють з позиції суб'єктності, маніпуляція — процес, де адресат перетворюється на об'єкт.

Рівень відповідальності сторін за контент, його етичну допустимість, прозорість — ще один критерій, що дозволяє провести межу між конструктивним і деструктивним комунікаційним впливом [12]. Узагальнюючи ці підходи, можна зазначити, що теоретичні критерії розмежування впливу та маніпуляції формуються в міждисциплінарному полі, де поєднуються категорії етики, логіки, психології, політики, філософії мови. Вони не завжди дозволяють однозначно класифікувати конкретний акт комунікації, однак створюють аналітичний інструментарій для критичного аналізу. Застосування таких критеріїв у практичній діяльності комунікаторів, журналістів, дипломатів, освітян дозволяє підвищити якість публічного дискурсу, зменшити вплив маніпуляцій, забезпечити прозорість у стосунках між державою, суспільством та громадянами [40]. У сучасному інформаційному просторі, де відбувається конкуренція наративів, боротьба за увагу, зміщення авторитетів, здатність розрізнити вплив і маніпуляцію стає умовою збереження автономного мислення, суб'єктності, демократичної взаємодії.

Застосування зазначених критеріїв має адаптуватися до змінних форм комунікації, де виникають нові виклики: автоматизовані системи впливу, нейронні мережі, таргетинг, модифікація контенту на основі емоційної реакції користувача. Розробка етичних кодексів, правових стандартів, алгоритмів перевірки, освітніх програм — усе це є шляхами вбудування теоретичних критеріїв розмежування у реальну практику. Водночас збереження чутливості до контексту, міжкультурних відмінностей, емоційної багатшаровості комунікації є умовою коректного застосування таких критеріїв.

Маніпуляція часто маскується під вплив, використовуючи його техніки, мову, інтонацію, і лише поєднання кількох критеріїв — прозорості, відкритості, етичної відповідальності, автономності адресата — дозволяє побачити відмінність. Здатність до такого розрізнення — не лише інтелектуальне завдання, а й передумова сталого демократичного розвитку в умовах глобального інформаційного простору [13].

2.2. Аналіз кейсів (на прикладах країн: США, Україна, Китай, ЄС тощо)

Аналіз практик публічної дипломатії в контексті взаємодії з дезінформацією на прикладі провідних глобальних і регіональних акторів дозволяє виявити характерні стратегії, інституційні механізми, технологічні рішення й етичні дилеми, пов'язані з управлінням інформаційним простором. Кожна держава формує власну модель реагування на інформаційні виклики, що зумовлюється політичною системою, рівнем демократичного розвитку, історичним досвідом, технологічною спроможністю та комунікаційною культурою. Усі ці параметри визначають не тільки інструментарій, але й ступінь ефективності публічної дипломатії як захисної та проактивної відповіді на деструктивні інформаційні впливи [10].

Таблиця 2.2.

Порівняльний аналіз кейсів публічної дипломатії та дезінформації [5]

Країна	Інструменти публічної дипломатії	Відповідь на дезінформацію	Особливості підходу
США	Центр глобального залучення, освітні програми	Виявлення кампаній впливу, фактчекінг, співпраця з платформами	Орієнтація на безпеку виборів та прозорість цифрових комунікацій
Україна	Діджитал дипломатія, робота з діаспорою, культурні проекти	Центр стратегічних комунікацій, волонтерські ініціативи	Активна протидія російській дезінформації у реальному часі
Китай	Інститути Конфуція, глобальні державні медіа	Контроль над інформацією, експорт власних наративів	Поєднання м'якої сили з цензурою та інформаційною ізоляцією
ЄС	East StratCom Task Force, програми Erasmus+, медіаосвіта	Портал EUvsDisinfo, кодекс поведінки для платформ	Багаторівнева стратегія через інституції та правове регулювання

У Сполучених Штатах Америки публічна дипломатія має довгу історію розвитку, яка починається з періоду Холодної війни й пов'язана із створенням спеціалізованих урядових агенцій, зокрема USIA, які були орієнтовані на інформування іноземної аудиторії, культурні обміни та контрпропаганду. У XXI столітті після терактів 11 вересня та активізації інформаційної війни з боку недемократичних режимів США модернізували свої публічні дипломатичні інструменти, зокрема шляхом залучення цифрових платформ, підрозділів стратегічних комунікацій у Державному департаменті, партнерства з неурядовими організаціями та університетами. У рамках протидії дезінформації було створено Центр глобального залучення (Global Engagement Center), який займається виявленням і спростуванням інформаційних кампаній, орієнтованих на дестабілізацію суспільства, маніпуляцію виборами, дискредитацію інституцій. Центр здійснює аналітичну роботу, створює освітні продукти, підтримує дослідження у сфері інформаційної безпеки. Цей кейс демонструє системний підхід до протидії дезінформації через інституційні важелі, міжвідомчу координацію, відкритість до академічного середовища, технологічну адаптивність. Однак одночасно з цим США піддаються критиці за експорт інформаційної моделі, яка іноді сприймається як одностороннє нав'язування власних цінностей, що створює ризики розмиття меж між публічною дипломатією та ідеологічним тиском [20].

Європейський Союз формує власну стратегію публічної дипломатії з урахуванням багатонаціонального характеру, політичної децентралізації, необхідності дотримання балансу між національними інтересами держав-членів і колективним європейським наративом. У межах ЄС діє Європейська служба зовнішніх дій, яка координує дипломатичні ініціативи, публічну комунікацію та інструменти стратегічного інформування.

На тлі активізації дезінформаційних кампаній з боку Російської Федерації, зокрема після початку агресії проти України у 2014 році, ЄС створив групу East StratCom Task Force, яка займається аналізом дезінформаційних наративів, спростуванням фейкових повідомлень, поширенням аналітики. Окремим проєктом

став портал EUvsDisinfo, що надає відкритий доступ до бази прикладів маніпулятивної інформації, проводить медіааналіз і співпрацює з журналістськими мережами [28].

Публічна дипломатія ЄС орієнтована на просування спільних цінностей, підтримку громадянського суспільства, участь у гуманітарних і просвітницьких проектах, зокрема в країнах Східного партнерства. Інституції ЄС також активно підтримують розвиток медіаграмотності через програми Erasmus+, Horizon та грантові ініціативи. Однак складність політичної структури ЄС та розмитість спільного інформаційного простору створюють виклики для координації зусиль, забезпечення послідовності повідомлень і запобігання фрагментації національних дискурсів [40].

Китайська Народна Республіка демонструє специфічний приклад поєднання публічної дипломатії з централізованою інформаційною політикою, контрольованою Комуністичною партією. Китайська модель будується на концепції м'якої сили, просування культурних цінностей, економічних досягнень, політичної стабільності й альтернативного шляху розвитку. У межах цього підходу Китай активно розвиває мережу Інститутів Конфуція, міжнародних освітніх програм, платформ державних медіа на іноземних мовах (CGTN, Xinhua International), а також здійснює масовані інвестиції в інфраструктуру культурної присутності за кордоном [27]. Проте водночас Китай часто використовує ці інструменти для реалізації ідеологічного контролю, відбілювання власного іміджу, цензурування критичних поглядів і просування стратегічних наративів. Застосування публічної дипломатії в китайському варіанті тісно переплітається з елементами інформаційного впливу, що включає цензуру, кіберактивність, використання бот-мереж і залучення діаспори [14]. Це створює ситуацію, в якій складно розмежувати культурну дипломатію від дезінформаційної практики. Водночас Китай позиціонує себе як захисник багатопольярного світу, що дозволяє йому будувати інформаційні альянси з країнами, які скептично налаштовані до західного дискурсу. Таким чином, публічна дипломатія КНР функціонує як інструмент не лише впливу, але й системної конкуренції за інформаційне домінування.

Україна після 2014 року зіткнулася з масштабною дезінформаційною агресією з боку Російської Федерації, що спонукало до формування нових інституційних і громадських інструментів публічної дипломатії. У відповідь на виклики було створено Департамент публічної дипломатії при МЗС, Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, розгорнуто діяльність численних волонтерських ініціатив, медіаорганізацій, проєктів фактчекінгу. Україна зосередилася на просуванні власного наративу в міжнародному медіапросторі, підтримці діалогу з діаспорою, розвитку бренду країни як демократичної, стійкої до зовнішнього тиску, відкритої до співпраці. Особливого значення набули платформи цифрової дипломатії, які дозволили комунікувати напряду з іноземною аудиторією, зокрема в соціальних мережах [11].

Публічна дипломатія України стала реактивною та проактивною водночас: вона не лише спростовувала фейки, а й формувала глобальний порядок денний, в якому український досвід опору дезінформації розглядався як приклад для інших держав. Поява спеціалізованих освітніх курсів, підтримка незалежної журналістики, міжнародне партнерство у сфері кібербезпеки — усе це свідчить про багатогранну стратегію, що адаптується до нових викликів. Водночас постійний тиск з боку Росії, обмежені ресурси та політична нестабільність створюють перешкоди для системної реалізації довготривалих проєктів.

Інші країни, зокрема Канада, Австралія, Японія, Південна Корея, також демонструють власні моделі поєднання публічної дипломатії та протидії дезінформації. Канада активно інвестує у підтримку незалежних ЗМІ, розвиток інформаційної культури, участь у міжнародних альянсах з протидії фейкам [24]. Уряд фінансує ініціативи зі створення аналітичних платформ, тренінгів для журналістів, партнерств із соціальними мережами. Австралія запровадила низку правових актів, що обмежують іноземний вплив у цифровому середовищі, а також здійснює моніторинг інформаційного поля в межах концепції національної безпеки. Японія надає пріоритет культурній дипломатії, поєднуючи її з цифровими ініціативами, спрямованими на поширення японської мови, культури, наукових досягнень. Південна Корея акцентує на брендингу через популярну культуру,

просування демократії та міжнародну освітню співпрацю [22]. Ці кейси демонструють, що публічна дипломатія в умовах глобалізації перестає бути виключно інструментом просування іміджу й набуває функцій інформаційної оборони.

Спільним у всіх розглянутих прикладах є поступове усвідомлення того, що сучасна публічна дипломатія не може функціонувати ізольовано від проблеми дезінформації. Вона змушена реагувати на зміну алгоритмів поширення інформації, зростання недовіри до традиційних джерел, перевагу візуального контенту над текстовим, використання маніпулятивних технік в інтерфейсах [3].

Держави перебувають у постійному пошуку балансу між відкритістю та захистом, просуванням власного нарративу та повагою до плюралізму, використанням технологій та етикою комунікації. Публічна дипломатія трансформується у середовище, де межа між впливом і маніпуляцією стає все більш тонкою, а отже, зростає потреба в теоретичному осмисленні й практичній адаптації стратегій з урахуванням змінних реалій глобального інформаційного конфлікту. У кожному випадку держава, яка прагне залишатися релевантною на міжнародній арені, повинна вміти не лише доносити меседж, але й захищати себе від маніпуляцій, використовуючи публічну дипломатію як елемент інтегрованої системи інформаційної стійкості [18].

2.3. Роль соціальних мереж і цифрових технологій у просуванні впливу/маніпуляції

Соціальні мережі та цифрові технології змінили природу комунікації на глобальному рівні, перетворивши кожного користувача з пасивного споживача інформації на активного учасника інформаційного обміну. Це трансформувало логіку інформаційного впливу, створивши простір, у якому межі між правдою й вигадкою, аргументом і емоційною реакцією, впливом і маніпуляцією стали дедалі менш визначеними.

У цифровому середовищі вплив як форма публічного переконання та маніпуляція як спосіб прихованого управління мисленням і поведінкою отримали нові канали, формати і технологічні підходи, що дозволяють як легітимним актором комунікації, так і деструктивним агентам реалізовувати свої цілі з безпрецедентною швидкістю, масштабом і точністю. Саме тому вивчення ролі соціальних медіа і цифрових технологій у сучасній політичній комунікації, дипломатії, журналістиці, громадянській активності потребує комплексного аналізу інфраструктури, алгоритмічних моделей, аудиторної поведінки і соціальних наслідків інформаційної взаємодії [13].

Цифрова комунікація функціонує на основі нової архітектури інформаційного середовища, де контент створюється децентралізовано, поширюється через автоматизовані алгоритми і сприймається в умовах багатозадачності, фрагментарності, візуального перенавантаження. Соціальні медіа, такі як Facebook, Twitter, Instagram, TikTok, Telegram, YouTube, забезпечують миттєву доставку повідомлень на глобальну аудиторію, дозволяють адаптувати меседжі під конкретні групи за допомогою інструментів мікротаргетингу, збирають дані про користувачів для точнішого прогнозування їхніх реакцій [10].

Усе це створює умови для реалізації як інформаційного впливу через діалог, просвіту, культурний обмін, так і маніпуляції через спотворення контексту, імітацію достовірності, емоційне зараження. Технологічне середовище не є нейтральним, оскільки алгоритми визначають, що бачить користувач, як довго він взаємодіє з контентом і в якому порядку він отримує повідомлення. Таким чином, самі платформи виступають активними учасниками процесу конструювання смислів, що робить їх не лише технічними посередниками, а й співтворцями політичної та ідеологічної реальності [24].

Роль соціальних мереж у просуванні впливу проявляється в здатності забезпечувати швидкий і масштабний доступ до широких мас користувачів. Це дозволяє державам, міжнародним організаціям, лідерам думок, активістам і культурним діячам доносити свої погляди, формувати позитивний образ, просувати цінності, сприяти діалогу та мобілізувати підтримку. Цифрові кампанії, які

використовують інструменти візуалізації, відео, мемів, інфографіки, інтерактивності, дають змогу комунікаторам перетворювати складну інформацію на доступну, підвищувати залучення аудиторії, викликати емоційну реакцію [12]. У сфері публічної дипломатії соціальні мережі стали засобом прямої взаємодії дипломатичних установ із громадянами інших країн, обходячи традиційні ЗМІ та державну цензуру. Посольства, міністерства закордонних справ, міжнародні агенції використовують Twitter, Instagram, Facebook для комунікації, реагування на кризові ситуації, просування культурних подій, дебатів і роз'яснень політики. У цьому аспекті соціальні мережі виконують роль платформи відкритої дипломатії, де держави можуть виступати не лише як інституції, а як персоніфіковані суб'єкти з людським обличчям [8].

У той самий час соціальні мережі виступають ефективним інструментом маніпулятивного впливу, що реалізується через вкидання фейкових новин, використання ботів, кібератак, створення фальшивих акаунтів, реплікацію наративів, які розпалюють ворожнечу, дестабілізують суспільство або маніпулюють виборчим процесом [6]. Відомі приклади втручання в політичні процеси, зокрема вибори у США, Brexit, референдуми і протести у країнах Латинської Америки, Африки, Східної Європи, свідчать про те, що цифрова інфраструктура стала ареною глобального протистояння, у якому важливу роль відіграють як державні, так і недержавні гравці. Маніпуляція в соціальних мережах досягається через цілеспрямовану модифікацію алгоритмів подачі контенту, створення фальшивої емоційної консолідації, розділення суспільства на групи з протилежними поглядами, активізацію радикальних спільнот. Технології аналізу великих даних дозволяють передбачити поведінку користувачів і використовувати цю інформацію для посилення впливу, зменшуючи простір для рефлексії.

Цифрові технології забезпечують не лише комунікаційний канал, а й середовище виробництва контенту. Інструменти штучного інтелекту, генеративні нейромережі, програми створення deepfake-контенту радикально змінюють природу достовірності [12].

Створення відео з імітацією виступу політичного лідера, фальсифікація аудіозаписів, автоматизована генерація новинного тексту, перекручені заголовки, симуляція фактчекінгу — усе це створює новий рівень інформаційної нестабільності, в якій маніпуляція може виглядати як об'єктивна журналістика, а дезінформація — як альтернатива офіційному дискурсу. У таких умовах традиційні критерії істини, достовірності, джерела, доказовості втрачають свою силу [9]. Саме тому однією з головних загроз є ерозія довіри до будь-якого інформаційного контенту. Це означає, що навіть достовірна інформація перестає викликати впевненість у користувача, який не здатен відрізнити правду від фальсифікації.

Формат соціальних мереж також визначає нову структуру часу і простору у сприйнятті інформації. Повідомлення стають коротшими, візуально насиченими, фрагментарними, що ускладнює рефлексію та сприяє імпульсивному реагуванню. Це створює сприятливі умови для поширення панічних настроїв, інформаційного насильства, мови ворожнечі. Маніпулятори використовують механізм інформаційного шоку, щоб активізувати тривожність, злість, недовіру, мобілізувати аудиторію для реакцій, які мають політичні, економічні або психологічні наслідки. Цей механізм посилюється ефектом замкненого інформаційного середовища — так званої бульбашки фільтрів, у межах якої користувач бачить лише ті погляди, що збігаються з його власними. Алгоритмічний добір контенту виключає альтернативні точки зору, зміцнюючи переконання й поглиблюючи поляризацію. Таким чином, маніпуляція здійснюється не лише через контент, але й через архітектуру самої платформи [28].

Роль цифрових технологій у створенні інфраструктури впливу або маніпуляції також визначається економічною логікою. Алгоритми розраховані на максимізацію залучення користувачів, збільшення часу перебування на платформі, монетизацію трафіку. Саме тому платформи зацікавлені в поширенні контенту, який викликає емоції, стимулює реакції, незалежно від того, чи є цей контент правдивим або конструктивним.

Вплив і маніпуляція стають частиною бізнес-моделі, в якій межі етики розмиваються, а відповідальність перекладається на користувача. У таких умовах

уряди та громадянське суспільство змушені вести діалог із технологічними компаніями, домагатися прозорості алгоритмів, відповідальності за дезінформацію, посилення контролю над рекламними кампаніями політичного характеру [3].

Це викликає низку суперечностей, зокрема щодо свободи слова, цензури, суверенітету, але водночас виявляє необхідність нових регуляторних форм. Соціальні мережі стають ареною не лише політичної боротьби, але й інформаційної війни. У ситуаціях конфлікту держави використовують цифрові платформи для просування своїх наративів, демонізації супротивника, мобілізації громадської думки, легітимації своїх дій на міжнародному рівні. Це стосується як міждержавних конфліктів, так і внутрішніх криз. У таких ситуаціях межа між впливом і маніпуляцією ще більше розмивається, адже обидві сторони апелюють до справедливості, цінностей, фактів, але подають їх у несумісних інтерпретаціях.

У цьому контексті цифрові технології не лише передають повідомлення, але й створюють нову реальність, у межах якої відбувається змагання за істину. Публічна дипломатія стає інструментом конкуренції за гегемонію в інформаційному просторі, а дезінформація — засобом підриву морального авторитету опонента. Це зумовлює зміну стратегій комунікації, в яких класична аргументація замінюється візуальними метафорами, емоційними відео, розрахованими на вірусне поширення [10].

Отже, соціальні мережі й цифрові технології перетворилися на середовище, в якому здійснюється водночас публічний вплив і маніпуляція. Роль цих платформ не обмежується технічними функціями; вони конструюють реальність, формують ієрархії знань, задають ритм суспільного обговорення. Здатність розрізнити вплив як форму конструктивної взаємодії та маніпуляцію як механізм прихованого контролю стає однією з головних умов інформаційної безпеки [17]. Це вимагає не лише технічних рішень, але й культурної чутливості, етичної відповідальності, регуляторних механізмів і постійного переосмислення структури комунікаційного простору. У майбутньому ця тенденція тільки посилюватиметься, оскільки нові технології, такі як доповнена реальність, метавсесвіти, біометричні інтерфейси,

відкривають нові горизонти впливу, які можуть бути використані як для підвищення свідомості, так і для радикального маніпулювання уявленнями про світ [2].

2.4. Міжнародно-правові та етичні аспекти

Міжнародно-правові та етичні аспекти функціонування інформаційного впливу та протидії маніпуляції в умовах глобального комунікаційного простору становлять одну з найбільш дискусійних і концептуально складних сфер сучасного міждисциплінарного знання.

У центрі проблематики перебуває зіткнення кількох фундаментальних принципів: свободи слова, суверенітету держав, права на правдиву інформацію, недопущення втручання у внутрішні справи, поваги до людської гідності, захисту особистого простору, етичної відповідальності за зміст і наслідки інформаційної діяльності. На тлі зростання гібридних загроз, активного використання дезінформації в міжнародній політиці, широкого застосування цифрових технологій і алгоритмів, що визначають характер сприйняття інформації, міжнародне право стикається з викликом адаптації до нових форм впливу, які часто не мають чіткої прив'язки до території, авторства чи інституційного походження [27].

Система міжнародного права, сформована у другій половині ХХ століття, зокрема через документи Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, ОБСЄ, Венеційської комісії та інші структури, передбачала низку базових принципів, що стосуються інформаційної сфери. Серед них — заборона пропаганди війни, мови ворожнечі, обов'язок поважати свободу вираження поглядів, право доступу до інформації, гарантії приватного життя.

Ці положення закріплені, зокрема, у Статуті ООН, Загальній декларації прав людини 1948 року, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, Конвенції про кіберзлочинність Ради Європи, Європейській конвенції з прав людини [26]. Однак виникнення нових технологій, передусім соціальних мереж, штучного інтелекту, технологій маніпуляції інформаційними потоками, створило

ситуацію, в якій правові норми не завжди встигають за швидкістю технологічних змін. Це призводить до правового вакууму або до неоднозначності тлумачення існуючих норм у контексті цифрових загроз. Виникають труднощі в питанні юрисдикції, визначення меж свободи вираження, відповідальності платформ, класифікації інформаційних операцій як форми агресії.

Особливе місце в цьому контексті займає принцип невтручання у внутрішні справи держав, що проголошений у статті 2 Статуту ООН. У традиційному розумінні він передбачає заборону прямої політичної, економічної, військової або іншої інтервенції з боку однієї держави у справи іншої. Водночас інформаційні впливи нового типу здійснюються непомітно, без формального порушення кордонів, через контент, алгоритми, технологічні платформи, які функціонують у глобальному просторі. Це ставить під сумнів здатність традиційного правового інструментарію реагувати на нові форми інформаційного втручання. Водночас сама спроба обмежити інформаційний потік у межах державного суверенітету може суперечити праву на свободу слова, що гарантується як національними, так і міжнародними актами. Таким чином, постає колізія між правом держави захищати свій інформаційний простір і правом громадян отримувати інформацію без цензури. Ця колізія ускладнюється ще й тим, що межа між правдивим повідомленням і дезінформацією не завжди очевидна, особливо коли йдеться про інтерпретацію подій, а не про фактичні дані [21].

Право на свободу вираження поглядів і доступ до інформації, закріплене у статті 19 Загальної декларації прав людини та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, вимагає особливої уваги в умовах боротьби з дезінформацією. З одного боку, будь-яке обмеження цього права має бути обґрунтованим, пропорційним і передбаченим законом.

З іншого боку, масове поширення фейкової інформації, спрямованої на підрив довіри до державних інституцій, дестабілізацію виборчих процесів, розпалювання ворожнечі або паніки, становить загрозу для демократії та національної безпеки. Це породжує складне питання про допустимість державного втручання в медіапростір, зокрема у вигляді блокування ресурсів, видалення контенту, обмеження діяльності

платформ, маркування матеріалів як недостовірних. При цьому ризик полягає в тому, що під прикриттям боротьби з дезінформацією можуть бути обмежені політичні свободи, заблоковано доступ до альтернативних джерел інформації, що перетворює захист правопорядку на інструмент авторитарної цензури [23].

Відповідальність за дотримання інформаційних стандартів у сучасному цифровому просторі розподіляється між державами, технологічними платформами, громадянським суспільством та міжнародними організаціями. Проблема полягає в тому, що технічні гіганти, такі як Meta, Google, X, TikTok, виконують функції публічних комунікаційних майданчиків, але залишаються приватними компаніями, що діють відповідно до власної бізнес-логіки.

Їхні алгоритми впливають на формування громадської думки, але підпорядковуються не правовим нормам, а внутрішнім політикам. Це викликає питання про демократичну легітимність і підзвітність таких рішень [33]. Уряди країн ЄС, США, Австралії, Канади та інших розвинених демократій дедалі частіше вимагають від платформ прозорості, відкриття алгоритмів, швидкого реагування на дезінформацію. Водночас платформи опиняються між двома тисками: з боку держав, які вимагають регулювання, і з боку правозахисних організацій, які застерігають від обмеження свободи слова. У таких умовах міжнародне право поки що не має єдиного обов'язкового механізму, який дозволив би встановити універсальні стандарти відповідальності цифрових компаній.

Етичні аспекти інформаційного впливу та маніпуляції також постають як предмет глибокої філософської, соціологічної та політичної рефлексії. Центральним є питання автономії особистості, тобто здатності суб'єкта ухвалювати рішення, ґрунтуючись на достовірній інформації, критичному мисленні, свободі від тиску. Маніпуляція порушує цю автономію, оскільки спрямована на формування думки або поведінки без усвідомлення з боку об'єкта впливу. З точки зору етичної теорії, така дія є недопустимою, оскільки не поважає гідність особи [7]. Водночас вплив, що базується на аргументації, прозорості, можливості критичного аналізу, розглядається як легітимна форма комунікації. Межа між цими формами дуже тонка, особливо у випадках, коли повідомлення поєднує правдиву і неправдиву

інформацію, або коли маніпуляція здійснюється через візуальні, емоційні, культурні коди, неявні для широкої аудиторії [9]. Це вимагає не лише юридичної, але й моральної оцінки змісту та методів інформаційної діяльності, що особливо актуально для журналістики, публічної дипломатії, освіти, політичної реклами.

В умовах цифрового простору етична відповідальність ускладнюється ще й тим, що автор контенту часто є анонімним або діє через автоматизовані засоби, зокрема боти, генеративні системи, гібридні акаунти. Це порушує традиційне уявлення про суб'єкт дії і суб'єкта відповідальності. Крім того, самі користувачі стають співтворцями дезінформації, поширюючи її в межах своїх соціальних контактів, часто не усвідомлюючи природи контенту. Це створює ситуацію моральної амбівалентності, в якій важко встановити, хто є етичним агентом. Вирішення цієї проблеми потребує формування культури цифрової відповідальності, в якій кожен учасник інформаційного обміну усвідомлює наслідки своїх дій, перевіряє джерела, утримується від поширення сумнівної інформації. Така культура формується через освіту, приклади з боку лідерів думок, прозору модерацию платформ, участь у дискусіях про інформаційні стандарти [21].

У контексті етики державної інформаційної політики актуальним є питання допустимості маніпуляції в умовах надзвичайних ситуацій, конфліктів, загрози національній безпеці. Держава може вдаватися до обмеження інформації, поширення позитивних наративів, пропаганди, щоб мобілізувати населення, зберегти стабільність, протидіяти зовнішній агресії. У таких ситуаціях виправдання маніпулятивних дій базується на принципі доцільності, що має сумнівну легітимність з позиції етики [24].

Дискусія полягає в тому, чи має держава моральне право приховувати інформацію, якщо це може врятувати життя, запобігти паніці або забезпечити обороноздатність. Прихильники утилітарного підходу відповідають ствердно, натомість прихильники деонтологічної етики наголошують на неприпустимості порушення принципу правди. У реальній практиці ці дилеми вирішуються ситуативно, що потребує постійного суспільного контролю, участі журналістів, правозахисників, аналітиків.

У міжнародному вимірі проблема етики й права в інформаційній сфері стосується також асиметрії між державами з різними політичними системами. Авторитарні режими використовують інформаційний вплив без обмежень, уникаючи прозорості, контролю, підзвітності. Демократичні країни, навпаки, обмежені нормами права, етики, громадської думки.

Це створює нерівні умови, у яких одна сторона діє безкарно, а інша змушена дотримуватися норм [11]. У таких умовах міжнародне співтовариство має розробити спільні етичні стандарти інформаційної взаємодії, що будуть загальноприйнятими незалежно від політичного устрою [7]. Це вимагає діалогу, узгодження понять, створення міжнародних кодексів, декларацій, освітніх програм, підтримки глобальних ініціатив, спрямованих на підвищення прозорості та відповідальності в інформаційній сфері.

РОЗДІЛ 3. ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

3.1. Стратегії і політики демократичних держав у боротьбі з дезінформацією

Стратегії і політики демократичних держав у боротьбі з дезінформацією формуються в умовах стрімкої трансформації інформаційного середовища, що характеризується глобалізацією комунікаційних потоків, зростанням ролі цифрових платформ, широким використанням технологій автоматизованого впливу та водночас посиленням недовіри до традиційних інституцій і джерел інформації.

У центрі цього процесу перебуває завдання збереження балансу між захистом інформаційного суверенітету, забезпеченням безпеки демократичних процесів і дотриманням фундаментальних прав і свобод, зокрема права на свободу вираження поглядів, доступ до інформації та недопущення цензури. Боротьба з дезінформацією в демократичному контексті не зводиться до репресивних чи обмежувальних заходів, а передбачає багаторівневу систему заходів, що охоплюють законодавчу ініціативу, просвітницькі кампанії, розвиток цифрової грамотності, підтримку незалежних медіа, партнерство з платформами, громадянське спостереження та міжнародне співробітництво.

У США державна політика щодо протидії дезінформації включає низку ініціатив, що реалізуються на різних рівнях — федеральному, регіональному, галузевому. Створення Центру глобального залучення при Державному департаменті дозволило зосередити зусилля на виявленні зовнішніх інформаційних впливів, зокрема з боку держав, що здійснюють операції зі втручання у внутрішні процеси інших країн [30].

Одним із головних напрямів діяльності є протидія дезінформаційним кампаніям з боку авторитарних режимів, які використовують маніпулятивні повідомлення для впливу на виборчі процеси, формування громадської думки та посилення поляризації суспільства. Окрім державних структур, значну роль відіграють незалежні аналітичні центри, університетські дослідницькі програми,

фактчекінгові платформи та медіаорганізації, що здійснюють моніторинг, аналіз, перевірку контенту, публічні спростування.

У межах законодавчої діяльності розглядаються питання прозорості політичної реклами в інтернеті, відповідальності цифрових платформ за контент, боротьби з бот-мережами, захисту персональних даних. Також здійснюється підтримка освітніх програм, спрямованих на розвиток критичного мислення та здатності розпізнавати маніпулятивний вплив [41]. Велике значення приділяється кібербезпеці виборчої інфраструктури, створенню механізмів швидкого реагування на інформаційні атаки в період виборів.

У країнах Європейського Союзу формування політик протидії дезінформації відбувається як на рівні інституцій ЄС, так і в межах національних стратегій держав-членів [8]. Відповідно до Плану дій ЄС щодо демократії, затвердженого Європейською комісією, головними напрямками є захист виборчих процесів, зміцнення свободи й плюралізму медіа, протидія зовнішньому втручання та поширенню фейкової інформації. У межах Європейської служби зовнішніх дій діє Група East StratCom Task Force, яка займається виявленням дезінформаційних наративів, аналізом джерел маніпулятивної інформації та формуванням контрнاراتивів. Спеціальний вебпортал EUvsDisinfo здійснює відкритий моніторинг прикладів дезінформації, пояснює методи впливу, надає аналітичні звіти та ресурси для журналістів, освітян і дослідників. Європейська комісія також ініціювала Кодекс практики проти дезінформації, який підписали провідні цифрові компанії, взявши на себе зобов'язання щодо прозорості алгоритмів, ідентифікації спонсорованого контенту, боротьби з фальшивими акаунтами та покращення доступу до перевіреної інформації [9]. У національних політиках держав-членів, таких як Німеччина, Франція, Нідерланди, Італія, Польща, передбачено створення спеціалізованих центрів з інформаційної безпеки, розробку законодавчих актів щодо протидії онлайн-маніпуляціям, а також підтримку медіаосвітніх проєктів і кампаній громадської обізнаності.

Франція активно використовує законодавчі важелі для боротьби з дезінформацією, зокрема в період виборчих кампаній. Закон про боротьбу з

маніпулюванням інформацією, ухвалений у 2018 році, надає змогу судовим органам за поданням кандидата або політичної сили вимагати видалення неправдивої інформації з цифрових платформ. Також передбачено зобов'язання для цифрових платформ щодо прозорості реклами, зазначення джерел фінансування, верифікації акаунтів і створення відкритих бібліотек реклами. Водночас Франція розвиває програми медіаграмотності, зокрема через Національний центр медіаосвіти, який розробляє навчальні матеріали для шкіл і університетів [16]. Університетські програми інтегрують курси з критичного аналізу інформації, журналістської етики, цифрової безпеки, що дозволяє формувати в молоді навички свідомого споживання контенту та розпізнавання маніпулятивних практик.

Німеччина зосередила свої зусилля на регулюванні діяльності цифрових платформ. Закон про захист мережі, прийнятий у 2017 році, зобов'язує великі соціальні платформи видаляти незаконний контент, зокрема мову ворожнечі та дезінформацію, протягом 24 годин з моменту повідомлення. Закон також передбачає обов'язок звітувати про кількість скарг, видаленого контенту, алгоритми модерації [8]. Водночас уряд підтримує незалежні інституції, які займаються перевіркою фактів, розробкою інструментів для протидії маніпуляції, навчанням громадян цифровій безпеці та розпізнаванню інформаційних ризиків. Особлива увага приділяється молоді, яка є вразливою до емоційно забарвленого контенту та перебуває в зоні ризику через високий рівень медіаспоживання без достатньої підготовки до його критичного осмислення. Німецька модель поєднує державне регулювання з громадською участю та академічною аналітикою, що дозволяє утримувати баланс між обмеженням деструктивного впливу та захистом свободи слова [1].

Канада послідовно розвиває стратегії протидії дезінформації в рамках демократичного підходу, що поєднує правове врегулювання, інвестиції в медіаосвіту та міжнародну координацію. Уряд Канади створив Центр швидкого реагування на дезінформацію в межах виборчої інфраструктури, який співпрацює з виборчими комісіями, платформами, правоохоронними структурами. Одним із пріоритетів канадської політики є прозорість цифрової реклами: усі оголошення,

пов'язані з політикою, мають бути ідентифіковані та супроводжуватись інформацією про джерело фінансування. У сфері освіти Канада підтримує проекти з підвищення інформаційної грамотності, співпрацює з вчителями, університетами, медіаекспертами. Особлива увага приділяється правам корінного населення та мультикультурним громадам, які стають мішенню інформаційних атак, спрямованих на поглиблення соціального поділу. У зовнішній політиці Канада бере участь у багатосторонніх ініціативах, спрямованих на розробку стандартів боротьби з дезінформацією, підтримує механізми Ради Європи, ОБСЄ та інших міжнародних структур [2].

Австралія реалізує комплексну політику інформаційної безпеки, що включає боротьбу з дезінформацією як елементом захисту національного суверенітету. Особлива увага приділяється втручанню з боку іноземних держав, зокрема шляхом маніпулювання громадською думкою через соціальні мережі та підставні медіаорганізації [40].

Австралійський уряд створив Закон про прозорість впливу іноземних агентів, який зобов'язує осіб і організації, що діють в інтересах іноземних держав, розкривати свою діяльність. У рамках Програми цифрової грамотності Міністерство освіти запровадило модулі для шкіл, присвячені розпізнаванню фейкових новин, роботі з джерелами, критичному оцінюванню медіа. Австралія також ініціює співпрацю з платформами, зокрема щодо модерації контенту, алгоритмічного прозорості, маркування маніпулятивного або сумнівного контенту.

У скандинавських країнах, таких як Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, формування стратегії боротьби з дезінформацією тісно пов'язане з політикою відкритості, довіри до державних інституцій і сильної традиції суспільного обговорення. Центральним елементом є прозора комунікація між владою, громадянами і медіа [41]. Наприклад, Швеція створила Центр психологічного захисту, який аналізує загрози в інформаційному середовищі, координує зусилля різних міністерств, а також взаємодіє з медіакомпаніями і громадськими об'єднаннями. Данія інвестує в освітні платформи, які надають вчителям інструменти для викладання основ цифрової безпеки та критичного мислення.

Фінляндія прославилася програмами медіаосвіти, які починаються ще в початковій школі і включають розпізнавання пропаганди, аналіз структури повідомлення, розуміння маніпулятивних технік [11]. Усі ці країни орієнтуються на запобігання поширенню дезінформації через освіту, а не через каральні механізми, забезпечуючи тривалу стійкість населення до інформаційних впливів.

У Японії акцент зроблено на культурному підході до споживання інформації. За підтримки держави створено мережу регіональних ініціатив, що поєднують громадські організації, університети, локальні медіа. Міністерство освіти запровадило нові стандарти викладання цифрової грамотності, які охоплюють аналіз джерел, розпізнавання когнітивних викривлень, роботу з алгоритмами пошукових систем.

Японія також здійснює моніторинг дезінформаційних наративів, пов'язаних із зовнішньою політикою, зокрема щодо відносин з Північною Кореєю та Китаєм. Уряд підтримує незалежні фактчекінгові ресурси, заохочує саморегуляцію цифрових платформ і розвиток медіаетики як обов'язкової частини журналістської підготовки. Особлива увага приділяється взаємодії з технологічним сектором, що дозволяє інтегрувати захист від дезінформації в архітектуру цифрових сервісів [30].

У Південній Кореї держава орієнтується на створення правової інфраструктури, що дозволяє протидіяти поширенню недостовірної інформації, зберігаючи свободу слова.

Запроваджено систему сповіщення про фейки в період виборів, діє онлайн-платформа для повідомлень про дезінформацію, забезпечено автоматизовану перевірку контенту. Одночасно реалізуються масштабні інформаційні кампанії, що популяризують перевірку фактів, співпрацюють із журналістськими спільнотами. На рівні академічної спільноти створюються аналітичні центри, які досліджують вплив дезінформації на соціальні процеси, розробляють рекомендації для політиків і бізнесу. У межах зовнішньої політики Південна Корея активно підтримує міжнародне співробітництво з питань кібербезпеки, в тому числі в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

В усіх описаних прикладах прослідковується загальна тенденція до комплексного підходу: поєднання превентивних, освітніх, правових і технологічних інструментів. Демократичні держави намагаються уникати надмірного регулювання, натомість зосереджуються на підвищенні стійкості громадян до дезінформації, формуванні культури відповідального медіаспоживання, підтримці незалежної журналістики [34].

У центрі уваги перебуває потреба у партнерстві з технологічними компаніями, які володіють алгоритмічною інфраструктурою, здатною як сприяти поширенню дезінформації, так і допомагати в її стримуванні. Відкритість до багатостороннього співробітництва, участь у міжнародних ініціативах, обмін досвідом та стандартами є ознакою того, що боротьба з дезінформацією сприймається не лише як національне, але й глобальне завдання [38].

Цифрова трансформація політичного процесу вимагає від демократичних держав здатності до адаптації, що проявляється у постійному оновленні законодавства, модернізації державних інституцій, зміцненні зв'язків між урядом і громадянським суспільством. Усе це створює умови для збереження демократичного балансу між необхідністю захисту й повагою до свободи вираження [5]. Конструктивна політика в цій сфері передбачає не лише реакцію на загрози, а й проактивне формування інформаційного середовища, в якому чесність, прозорість і відповідальність є нормою, а не винятком. Це вимагає участі всіх суб'єктів — держави, медіа, бізнесу, освітніх інституцій і самих громадян, які в умовах нової інформаційної реальності стають не лише реципієнтами, а й учасниками складного процесу захисту демократії через культуру свідомого сприйняття інформації [35].

3.2. Роль міжнародних організацій (ООН, ЄС, НАТО, ЮНЕСКО тощо)

Міжнародно-правові ініціативи та стандарти у сфері боротьби з дезінформацією становлять дедалі помітніший пласт регуляторної діяльності,

спрямованої на збереження стабільності глобального інформаційного порядку, захист прав людини та забезпечення демократичного процесу.

З початку XXI століття світове співтовариство зіштовхується з якісно новими викликами, пов'язаними з масовим поширенням цифрових технологій, соціальних мереж, штучного інтелекту, що радикально трансформували способи створення, поширення та сприйняття інформації. Дезінформація у цьому контексті постає не лише як елемент внутрішнього інформаційного ризику, а як інструмент зовнішнього впливу, політичного тиску, втручання у виборчі процеси, гібридних конфліктів. Ця ситуація обумовила активізацію міжнародно-правових зусиль, що мають на меті створення системи норм, механізмів контролю та координації, які забезпечують належну реакцію на інформаційні загрози та сприяють утвердженню принципів відповідальності, відкритості та правової визначеності [20].

Серед перших міжнародних документів, які зачіпають питання регулювання інформаційної безпеки, слід виокремити Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 року, який заклав підвалини для міжнародної співпраці у сфері миру і безпеки, включаючи нематеріальні аспекти, до яких належить інформаційний простір. У статтях 1 і 2 проголошується заборона втручання у внутрішні справи держав, а також закликається до мирного розв'язання конфліктів, що згодом було інтерпретовано в контексті інформаційних операцій, спрямованих на дестабілізацію політичної системи іншої країни [19].

Загальна декларація прав людини 1948 року закріпила в статті 19 право кожного на свободу переконань і на вільне вираження думки, включаючи свободу шукати, отримувати і передавати інформацію та ідеї будь-якими засобами незалежно від державних кордонів. Це положення стало основою для подальшого розвитку міжнародних стандартів у сфері свободи вираження та доступу до інформації, які водночас створюють рамки для обговорення меж допустимого впливу держав на інформаційний потік у разі дезінформаційних загроз.

Подальший розвиток нормативної бази відбувався у межах Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року, який у статті 19 підтверджує право на свободу вираження, водночас допускаючи можливість обмеження цього

права, якщо воно передбачене законом і необхідне для поваги прав або репутації інших, а також для захисту національної безпеки, громадського порядку, здоров'я або моралі населення. Це положення стало юридичною підставою для розробки низки національних і регіональних законів, що передбачають санкції за свідоме поширення неправдивої інформації, яка може призвести до шкоди для публічного інтересу [2]. У межах інституційної практики ООН питання дезінформації регулярно порушується у звітах спеціальних доповідачів з питань свободи вираження поглядів, прав на приватність, прав людини у цифрову епоху. У 2017–2022 роках було оприлюднено кілька тематичних звітів, що аналізують феномен фейкових новин, кібервпливу, маніпуляцій у соціальних мережах, зокрема в контексті політичних кампаній, пандемії COVID-19, конфліктів на Близькому Сході та в Східній Європі. Особливу увагу приділяється тому, як балансувати між протидією дезінформації і забезпеченням відкритості цифрового простору без надмірного контролю з боку держав.

ЮНЕСКО, як спеціалізована установа ООН у сфері освіти, науки і культури, виступає одним із провідних авторів рекомендацій та освітніх стандартів, пов'язаних із боротьбою з дезінформацією. У 2015 році організація ухвалила керівні принципи щодо медіа- та інформаційної грамотності, які підкреслюють потребу у формуванні навичок критичного мислення, аналізу джерел, ідентифікації емоційних і логічних маніпуляцій [11].

У 2021 році оприлюднено документ «Guidelines for regulating digital platforms», що пропонує державам, компаніям та громадському сектору етичні й правові підходи до регулювання цифрових платформ. У ньому окреслюються принципи прозорості алгоритмів, недопущення політичного тиску, механізмів саморегулювання платформ, доступу до ефективного оскарження контентних рішень. ЮНЕСКО також ініціює міжнародні форуми, присвячені інформаційній етиці, де обговорюються концептуальні рамки відповідального споживання і поширення інформації в епоху цифрового плюралізму [13].

Рада Європи створила масштабну нормативно-правову базу у сфері свободи вираження та захисту від зловживань інформаційним простором. Європейська

конвенція з прав людини 1950 року, а саме її стаття 10, визнає право кожного на свободу вираження, включаючи свободу дотримуватися своєї думки, одержувати та передавати інформацію без втручання з боку органів влади [35].

Європейський суд з прав людини виробив широку практику тлумачення цієї статті, в якій визнається, що навіть неприємна або шокуюча інформація підлягає захисту, але одночасно допускається втручання, якщо воно обґрунтоване інтересами демократичного суспільства. У 2018 році Комітет міністрів Ради Європи затвердив рекомендацію CM/Rec(2018)1 щодо ролі Інтернет-посередників, у якій зазначено, що цифрові платформи мають бути прозорими у своїй модераторській політиці, гарантувати правову визначеність та недискримінаційність процедур [7]. Інша рекомендація, CM/Rec(2022)13, присвячена протидії розповсюдженню дезінформації в періоди надзвичайних ситуацій, наприклад пандемій, стихійних лих або збройних конфліктів. У ній наголошується на необхідності забезпечення публічного доступу до достовірної інформації, підтримки незалежної журналістики, унеможливлення криміналізації висловлення незгоди, якщо воно не несе прямої загрози суспільству.

Європейський Союз запровадив низку програм і нормативних актів, спрямованих на зміцнення інформаційного середовища [6]. Зокрема, у 2018 році було представлено План дій з протидії дезінформації, який включає створення системи швидкого реагування, підвищення прозорості політичної реклами, координацію зусиль держав-членів у сфері кібербезпеки. Кодекс практики проти дезінформації, підписаний основними цифровими платформами, містить зобов'язання щодо верифікації рекламодавців, відкриття бібліотек політичної реклами, сповіщення про бото-мережі, покращення алгоритмів визначення маніпулятивного контенту [8]. У 2022 році Європейський парламент і Рада ЄС затвердили Акт про цифрові послуги, який запроваджує новий підхід до регулювання цифрових платформ, зобов'язуючи їх виявляти системні ризики, пов'язані з дезінформацією, розробляти інструменти для мінімізації шкоди, забезпечувати доступ до даних для незалежних дослідників. Особливістю правового підходу ЄС є спроба інтегрувати права користувачів, обов'язки платформ

і публічну відповідальність в єдину концепцію цифрової демократії, що має адаптуватися до змінних технологічних умов.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі також бере участь у розробці стандартів інформаційної відповідальності. Представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ регулярно публікує аналітичні доповіді, які досліджують вплив дезінформації на вибори, журналістську діяльність, міжетнічні конфлікти. У фокусі ОБСЄ перебуває забезпечення права на доступ до достовірної інформації як необхідної умови демократичного розвитку. Одним із практичних напрямів є підтримка проєктів у країнах з перехідною демократією, що спрямовані на підвищення кваліфікації журналістів, розвиток локальних фактчекінгових ініціатив, інформування населення про методи розпізнавання маніпулятивного впливу [39].

Питання дезінформації та інформаційного впливу все частіше порушуються в рамках міжнародного права збройних конфліктів. Женевські конвенції та додаткові протоколи містять норми, що забороняють використання шахрайства, підбурювання до насильства, поширення інформації, яка може спричинити серйозні гуманітарні наслідки. Сучасні конфлікти довели, що інформаційна війна стала складовою збройних дій, і тому існує нагальна потреба в оновленні тлумачень щодо правового статусу дезінформації під час війни.

Міжнародні юристи, у тому числі в рамках роботи Міжнародного комітету Червоного Хреста, розглядають варіанти кодифікації норм, які б встановлювали відповідальність за використання інформаційних маніпуляцій як засобу дестабілізації цивільного населення. Існуюча міжнародна правова система перебуває в процесі переосмислення функцій, механізмів і структур у відповідь на зміну інформаційного ландшафту [7]. У різних міжнародних форумах обговорюються пропозиції створення глобального інструменту, який би регулював інформаційні потоки, встановлював критерії достовірності, прозорості, підзвітності. Під егідою ООН запропоновано розробити Дорожню карту цифрової співпраці, яка містить блок про етику інформаційного впливу. У 2023 році Генеральна Асамблея ООН розглянула резолюцію про протидію інформаційним

загрозам у кіберпросторі, в якій визнається потреба у спільних зусиллях, захисті прав людини та зміцненні міжнародної довіри [13].

3.3. Освітні, медіаграмотні та інституційні підходи

Освітні, медіаграмотні та інституційні підходи до протидії дезінформації стали предметом інтенсивного аналізу в межах сучасної політики інформаційної безпеки, оскільки криза довіри до джерел, швидкість поширення фейкових повідомлень та глибина емоційного впливу на аудиторію в умовах цифрової екосистеми значною мірою виходять за рамки звичайного державного або правового реагування.

Формування критичного мислення, навичок розпізнавання маніпулятивного контенту, усвідомлення алгоритмічного середовища споживання інформації вимагає системного, міждисциплінарного та довготривалого впровадження програм, орієнтованих на зміну моделі поведінки користувачів. Освіта в цьому контексті розглядається не лише як засіб передачі знань, а як платформа формування когнітивної стійкості, що забезпечує людині здатність діяти автономно в умовах інформаційного перевантаження [11].

Медіаграмотність набуває особливої актуальності у сфері загальної середньої та вищої освіти, де створення навчальних курсів, інтегрованих у традиційні предмети, дозволяє охопити широкий контингент учнів і студентів. У низці європейських країн медіаграмотність інтегровано у шкільні програми з гуманітарних, соціальних і природничих дисциплін [12]. У Фінляндії, наприклад, вона розглядається як наскрізна компетентність, що формується з першого класу і реалізується через аналіз медіатекстів, обговорення соціальних мереж, практику створення власного контенту, рефлексію щодо джерел. У Великій Британії освітні ресурси з цифрової грамотності стали частиною державної стратегії безпеки в інтернеті. Курси з перевірки фактів, етики журналістики, впливу емоцій на сприйняття інформації, технік верифікації фото і відео матеріалів доступні для вчителів, учнів, батьків. Такі ресурси поширюються не тільки через школи, а й

через бібліотеки, громадські центри, цифрові платформи, що дозволяє формувати навчальне середовище поза класними межами.

У межах вищої освіти медіаграмотність виходить за межі технічної навички і перетворюється на концептуальну дисципліну, яка охоплює філософію інформації, етику, соціологію комунікації, психологію масової поведінки. Університетські програми в США, Канаді, Франції, Німеччині, Японії включають курси, спрямовані на аналіз ролі медіа у суспільстві, вивчення впливу цифрових технологій на політичний процес, виявлення структур фейкових новин, критичне дослідження алгоритмів платформ. Університети також виступають ініціаторами незалежних проєктів моніторингу дезінформації, створюють лабораторії цифрової стійкості, залучають студентів до практичної роботи з аналізу інформаційних кампаній. Участь студентів у розробці освітніх ресурсів для шкіл, написанні рекомендацій для органів влади, проведенні тренінгів для громадськості формує горизонтальні зв'язки між академічним середовищем і суспільством, що сприяє поширенню культури відповідального медіаспоживання.

У багатьох країнах реалізуються загальнонаціональні програми підвищення медіаграмотності, що охоплюють широкі соціальні групи — літніх людей, представників сільських громад, мігрантів, молодь, які не охоплені формальною освітою. Такі програми реалізуються у партнерстві між державними установами, громадськими організаціями, журналістськими асоціаціями, культурними інституціями [16].

У Латвії, наприклад, діє платформа “DrossInternets.lv”, що координує заходи з підвищення обізнаності про ризики дезінформації, проводить публічні лекції, конкурси для учнів, онлайн-марафони з медіаграмотності. В Естонії впроваджено масштабну програму, спрямовану на підвищення компетентності викладачів у сфері цифрової безпеки та аналізу інформації. У Канаді неурядова організація MediaSmarts здійснює незалежні дослідження медіаповедінки молоді, розробляє навчальні модулі, організовує вебінари для громадськості [7]. Інституційний підхід до формування медіаграмотності базується на розумінні того, що лише через системну співпрацю між державою, освітою, медіа та ІТ-сектором можна

забезпечити довготривалий ефект. У низці країн створено міжвідомчі координаційні ради, що займаються впровадженням національних стратегій медіаграмотності.

В Італії, наприклад, діє Рада з медіаосвіти при міністерстві освіти, до якої входять представники телеканалів, університетів, батьківських об'єднань. У Польщі створено урядову програму “Cyfrowa szkoła”, що фінансує освітні стартапи, онлайн-платформи з цифрової грамотності, навчання викладачів. У США функціонує Національна асоціація з медіаосвіти, яка проводить сертифікацію освітніх програм, забезпечує методичну підтримку для шкіл і бібліотек [41].

У межах Європейського Союзу реалізуються численні ініціативи, що сприяють інтеграції підходів до медіаграмотності на рівні спільного ринку. Програма Erasmus+ підтримує мобільність викладачів, дослідників і студентів, які працюють у сфері цифрових компетентностей. Horizon Europe фінансує наукові дослідження щодо впливу дезінформації на громадську думку, роль емоційного контенту, механізмів когнітивного захисту [14].

Інституції ЄС публікують навчальні посібники, надають гранти для розробки курсів у країнах Східного партнерства, Північної Африки, Західних Балкан. Така діяльність має на меті створення спільного підходу до інтерпретації стандартів достовірності, прозорості та етичної поведінки в інформаційному середовищі. Журналістські стандарти також стають частиною загального освітнього і медіаосвітнього підходу. Створення платформ фактчекінгу, таких як Bellingcat, StopFake, Snopes, Full Fact, базується не лише на оперативному реагуванні на фейки, але й на виробленні методик перевірки, навчанні журналістів, популяризації інструментів верифікації серед громадян [1]. У багатьох редакціях створено окремі підрозділи, що працюють із відкритими джерелами, проводять цифрову криміналістику, аналізують інформаційні атаки, вивчають поведінку бот-мереж. Це дозволяє перетворити редакцію на майданчик підвищення інформаційної культури, де розкриваються механізми впливу, пояснюється структура новин, проводиться розбір маніпулятивних технік.

Інституційні платформи відіграють системоутворюючу роль у реалізації підходів до протидії дезінформації. Національні ради з питань медіа, агентства з інформаційної політики, інститути стратегічних комунікацій, регуляторні органи із захисту персональних даних — усі вони беруть участь у розробці політик, координації дій між суб'єктами, впровадженні стандартів. У межах урядових структур створюються міжгалузеві комісії, які розглядають питання цифрової етики, захисту від дезінформаційного впливу, забезпечення прозорості алгоритмів. Деякі країни запровадили посаду державного уповноваженого з питань цифрової безпеки, який координує освітні, нормативні, технічні ініціативи [34].

Міжнародні організації також відіграють значну роль у просуванні освітніх, медіаграмотних і інституційних підходів. ЮНЕСКО реалізує глобальну програму «Media and Information Literacy», у межах якої публікуються керівні принципи для урядів, навчальні матеріали, організуються тижні медіаосвіти. ООН через Інтернет-урядовий форум просуває ідеї інформаційної відповідальності, вільного доступу до знань, підтримки інклюзивного підходу до цифрової грамотності. Європейська комісія створює навчальні платформи, організовує конкурси інновацій у сфері цифрової освіти, проводить міжнародні дослідження щодо ефективності підходів до протидії фейкам.

Освітні та медіаграмотні підходи не обмежуються лише традиційною формою навчання. Вони активно реалізуються через ігрові методики, симуляційні вправи, візуальні інтерфейси, інтерактивні модулі [39].

Платформи, які дозволяють моделювати інформаційні атаки, аналізувати цифровий слід, порівнювати новини з різних джерел, сприяють розвитку навичок у неформальному середовищі. Окремі проекти створюють анімовані серіали, комікси, квести, подкасти, що адаптовані до потреб молодіжної аудиторії. Використання таких форматів підвищує рівень залученості, формує емоційне розуміння проблеми, закладає основи для подальшої рефлексії [31].

3.4. Перспективи розвитку прозорості та етичної публічної дипломатії

Перспективи розвитку прозорості та етичної публічної дипломатії безпосередньо пов'язані з трансформаціями глобального інформаційного простору, зростанням ролі цифрових технологій, зміною характеру міжнародних відносин і посиленням уваги до морального виміру зовнішньополітичної комунікації. У сучасному світі, де держави змагаються не лише за економічні або геополітичні позиції, а й за символічний капітал, репутацію, довіру та лояльність міжнародної аудиторії, публічна дипломатія стає простором не лише стратегічного впливу, а й відповідальності.

Під впливом глобальних викликів, серед яких дезінформація, радикалізація дискурсів, поляризація, алгоритмічна деформація сприйняття та криза міждержавної довіри, концепція етичної публічної дипломатії поступово набуває нових контурів, у яких прозорість, підзвітність, достовірність і гуманістична орієнтація розглядаються як невід'ємні умови ефективності зовнішньої комунікації. Однією з перспектив публічної дипломатії є її переосмислення як не лише інструменту проєкції м'якої сили, а як складової інфраструктури глобального діалогу, де відносини між державами, суспільствами та культурами будуються на основі довготривалих горизонтальних зв'язків, міжособистісного розуміння, взаємного обміну знаннями та досвідом [41]. Це означає поступовий відхід від одноманітних іміджевих кампаній, орієнтованих виключно на самопросування, до більш відкритих форм дипломатичного діалогу, які враховують локальні контексти, історичну чутливість, кроскультурні відмінності та право іншого на власну інтерпретацію. Прозора дипломатія має на меті не лише транслювати наративи, а й слухати, інтегрувати зворотний зв'язок, визнавати складність глобального простору, в якому істина не завжди є однозначною, а довіра формується через послідовність, чесність і здатність до самокритики [30].

Цифровізація публічної дипломатії створює нові умови для прозорості. Соціальні медіа, відкриті платформи, пряме спілкування дипломатичних установ з громадянами інших країн через інтернет дозволяють забезпечити новий рівень доступності, оперативності та інклюзивності. Водночас це висуває вимогу до етичної грамотності дипломатів, які тепер виступають не лише представниками

державної політики, а й модераторами глобального діалогу у відкритому середовищі [25]. Прозорість у цифровому просторі передбачає надання повної інформації про цілі кампаній, джерела фінансування, механізми таргетингу, алгоритми ранжування. Цей рівень відкритості має бути доповнений етичними стандартами, які враховують права аудиторій на приватність, інформовану згоду, захист від маніпуляції, емоційного тиску або підміни контексту. Технічні інструменти прозорості мають супроводжуватися етичними імперативами щодо утримання від використання вразливих груп населення, ескалації конфліктів, викривлення чужої культурної або політичної ідентичності [23].

Інституціональний розвиток етичної публічної дипломатії передбачає формування внутрішніх кодексів поведінки, стандартів професійної відповідальності, підвищення кваліфікації працівників у сфері етики, міжкультурної комунікації, медіаграмотності. Багато держав уже запроваджують програми підготовки дипломатів, які включають модулі з цифрової дипломатії, розпізнавання фейкових наративів, комунікаційної безпеки, етики комунікації в багатокультурному середовищі. Такі програми стають не лише інструментом професійної освіти, а й майданчиком для осмислення ролі держави в глобальному інформаційному просторі. Вони дозволяють не лише навчати, а й інституціоналізувати цінності відкритості, рефлексії, обґрунтованості і взаємної поваги, без яких неможлива тривала дипломатична присутність.

Публічна дипломатія, що ґрунтується на прозорості та етичності, дедалі більше спирається на партнерство з громадянським суспільством, університетами, журналістськими спільнотами, культурними об'єднаннями. Спільна реалізація освітніх, наукових, мистецьких і соціальних проєктів дає змогу будувати горизонтальні зв'язки, уникати підозр у пропагандистських намірах, формувати довіру до держави як до суб'єкта, що підтримує людський розвиток, а не нав'язує наративи [11].

У цьому контексті прозорість полягає не лише в оприлюдненні даних, а й у створенні інфраструктури для взаємодії, де кожен учасник має голос, право на участь, здатність впливати на зміст комунікації. Етичність, у свою чергу, означає

відмову від односторонньої ієрархічної моделі, що передбачає пасивність аудиторії, на користь діалогу, відкритості до заперечення, прийняття іншості.

Міжнародні організації також сприяють формуванню нових стандартів прозорості публічної дипломатії [9]. Рекомендації ЮНЕСКО, Ради Європи, ООН щодо етики комунікації, свободи вираження, відповідального використання технологій стають орієнтирами для національних стратегій. У межах дипломатичних ініціатив усе частіше розробляються кодекси добровільної поведінки, етичні рамки, декларації про недопущення маніпуляцій.

Ці документи спрямовані не на обмеження свободи слова, а на створення умов, за яких дипломатичне повідомлення не порушує права іншого, не втручається в демократичні процеси, не використовує дезінформацію як інструмент впливу [2]. Ідея дипломатичної відповідальності набуває значення у глобальному середовищі, де одне повідомлення може вплинути на мільйони осіб, змінити виборчі результати або спровокувати недовіру до міжнародних інституцій.

Розвиток прозорості публічної дипломатії тісно пов'язаний із формуванням нової етики алгоритмів. Оскільки значна частина комунікації відбувається через автоматизовані системи — таргетинг, рекомендаційні механізми, системи модерації — постає питання їх прозорості, підзвітності, справедливості. Етична дипломатія передбачає не лише коректність змісту повідомлення, а й етичність інфраструктури його доставки [32]. Це означає необхідність впливу на цифрові платформи з метою гарантування прозорих правил, рівного доступу, захисту від маніпулятивного підбору контенту. Публічна дипломатія має долучитися до глобального діалогу про цифрову справедливість, у якому пріоритет надається не тільки ефективності впливу, а й дотриманню прав людини, недопущенню дискримінації, повазі до автономії інформаційного вибору [12].

ВИСНОВКИ

У сучасному глобалізованому інформаційному середовищі межа між впливом і маніпуляцією стає дедалі менш визначеною, що потребує комплексного теоретичного і прикладного осмислення взаємодії між феноменами дезінформації та публічної дипломатії.

Обидва явища функціонують у межах комунікаційного простору, але відрізняються за методами, цілями, етичними критеріями та наслідками. Якщо вплив, здійснений засобами публічної дипломатії, передбачає відкриту аргументацію, прозорість, взаємність і повагу до автономії адресата, то маніпуляція, характерна для дезінформаційних стратегій, навпаки, функціонує як приховане управління сприйняттям, засноване на викривленні фактів, емоційному тиску і виключенні можливості критичної рефлексії. Цей дихотомічний підхід дозволяє концептуалізувати нормативні межі прийнятної інформаційної взаємодії в міжнародному контексті, особливо в умовах цифрового середовища, де швидкість поширення контенту, його багатоканальність і доступність істотно ускладнюють механізми ідентифікації маніпулятивних впливів.

Публічна дипломатія, що базується на прозорості та довготривалому формуванні довіри, виконує функцію мирного діалогу, культурного обміну, просування цінностей і зміцнення міждержавних зв'язків. Вона орієнтована на відкриту участь у формуванні міжнародного образу держави, використовуючи інструменти культурної, освітньої, експертної і гуманітарної взаємодії. Водночас зростаюча кількість держав, які застосовують дезінформаційні кампанії під виглядом публічної дипломатії, створює загрозу втрати довіри до легітимних зовнішньополітичних комунікацій. Цей процес сприяє зниженню ефективності класичної дипломатії, поляризації міжнародного середовища та виникненню ситуацій, у яких навіть достовірна інформація сприймається з недовірою. Таким чином, спотворення цілей публічної дипломатії шляхом використання маніпулятивних технік, фейкових повідомлень, бот-мереж, підставних експертів

ставить під сумнів саму можливість чесного діалогу між державами у цифрову епоху.

Розгляд типології дезінформації, її механізмів поширення, алгоритмічної підтримки та цілеспрямованого втручання у внутрішньополітичні процеси держав дозволяє усвідомити масштаби загрози, яку вона становить не лише для інформаційного суверенітету, а й для функціонування демократичних інституцій.

Відсутність глобального консенсусу щодо правового статусу дезінформації, труднощі у визначенні її авторства, швидке технологічне вдосконалення засобів її виробництва вимагають нових підходів до регулювання інформаційного простору. У цьому контексті одним із перспективних напрямів є розробка міжнародних кодексів етичної комунікації, розширення освітніх програм із медіаграмотності, впровадження прозорих стандартів для платформ цифрової комунікації, підтримка незалежної журналістики та академічних досліджень. Вивчення теоретичних критеріїв розмежування впливу і маніпуляції дозволяє сформувати поняттєво-аналітичну основу, необхідну для оцінки якості інформаційних кампаній, їх відповідності нормам міжнародного права, інформаційної етики та демократичних стандартів.

Врахування таких критеріїв, як відкритість намірів, достовірність повідомлень, добровільність сприйняття, відповідальність за наслідки і симетрія відносин між комунікатором і аудиторією, забезпечує можливість встановлення меж допустимої зовнішньої комунікації в міжнародних відносинах. Це, у свою чергу, створює підґрунтя для зміцнення довіри, підвищення легітимності дипломатичної діяльності та зменшення впливу маніпулятивних практик на світову політику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз методологій виявлення джерел дезінформації / О. Лозинська та ін. *Herald of Khmelnytskyi National University. Technical sciences*. 2024. Т. 341, № 5. С. 57–64. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2024-341-5-8>(дата звернення: 20.05.2025).
2. Бондар В. Т. Механізми державного управління республіки Польща з протидії дезінформації. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 10. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-10-02-01>(дата звернення: 20.05.2025).
3. Бондар В. Т. Особливості інформаційної політики Євросоюзу з протидії онлайн дезінформації: досвід для України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 9. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-02-02>(дата звернення: 20.05.2025).
4. Васюк Н. О., Гаєвська Л. А., Кузюк М. Г. Механізми реалізації державної політики протидії дезінформації у сфері охорони здоров'я: зарубіжний досвід для України. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. 2023. № 15. С. 120–126. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.15.120>(дата звернення: 20.05.2025).
5. Васюк Н. О., Гаєвська Л. А. Реалізація державної політики протидії дезінформації в Україні: організаційноправові засади. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. 2023. № 16. С. 172–177. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.16.172>(дата звернення: 20.05.2025).
6. Вегера Т. М. Загальнотеоретичні аспекти дослідження «пропаганди» та «дезінформації» в Україні. *Derzhavne upravlinnya u doskonalennya ta rozvytok*. 2024. № 9. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.9.14>(дата звернення: 20.05.2025).
7. Вербицька А. А. Програмний додаток визначення медичної дезінформації в онлайн-спільнотах : master's thesis. 2019. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/75638>(дата звернення: 20.05.2025).

8. Вовжиняк М. Роль інформаційної гігієни в запобіганні дезінформації у сфері державного управління. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 10(28). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-10\(28\)-82-98](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-10(28)-82-98)(дата звернення: 20.05.2025).
9. Гаєвська Л. А., Васюк Н. О. Механізми протидії дезінформації органами державної влади засобами мережевого управління. *Derzhavne upravlinnya udoskonalennya ta rozvytok*. 2023. № 8. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.8.5>(дата звернення: 20.05.2025).
10. Галудзіна-Горобець В., Лисинюк М. Технології перевірки фактів у протистоянні дезінформації сучасного інформаційного простору. *Український інформаційний простір*. 2022. № 2(10). С. 149–155. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269842>(дата звернення: 20.05.2025).
11. Гурківська А. Змістовна демаркація постправди, пропаганди, дезінформації та неправдивої інформації. *Grani*. 2023. Т. 26, № 3. С. 118–125. URL: <https://doi.org/10.15421/172357>(дата звернення: 20.05.2025).
12. Євсюкова О., Кузьменкова К. Формування інституційно-правових засад протидії дезінформації в Україні. *Наукові перспективи (Naukovì perspektivi)*. 2024. № 10(52). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10\(52\)-119-128](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10(52)-119-128)(дата звернення: 20.05.2025).
13. Інтелектуальний метод виявлення джерел мультилінгвальної дезінформації / М. Комар та ін. *Measuring and computing devices in technological processes*. 2023. № 2. С. 221–230. URL: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2023-74-31>(дата звернення: 20.05.2025).
14. Іщенко Н. Два центри в морі дезінформації. *День (п"ятниця)*. 2021. 9–10 квіт. С. 25, 28.
15. Колісник О., Плохута І., Третяк С. Соціально-психологічні та феноменологічні аспекти дослідження проблеми дезінформації у міжособистісному спілкуванні. *Вісник Національного університету оборони*

України. 2021. С. 121–130. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-59-1-121-130>(дата звернення: 20.05.2025).

16. Кравчук В. Л. Проблемні аспекти підвищення ефективності протидії дезінформації та шляхи їх вирішення. *Право.UA*. 2024. № 4. С. 270–274. URL: <https://doi.org/10.71404/law.ua.2024.4.41>(дата звернення: 20.05.2025).

17. Кравчук В. Л. Система і правовий статус суб'єктів адміністративно-правового забезпечення протидії дезінформації. *Наше право*. 2025. № 1. С. 198–202. URL: <https://doi.org/10.71404/np.2025.1.30>(дата звернення: 20.05.2025).

18. Кузьменкова К. С. Протидія дезінформації без обмеження свободи слова. *Scholarly disputes in philosophy, sociology, political science, and history amidst globalization and digitalization*. 2021. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-181-7-15>(дата звернення: 20.05.2025).

19. Kuznetsova O. Feature of russian disinformation created by ai on the internet media, social networks. *Bulletin of lviv polytechnic national university: journalism*. 2024. Vol. 1, no. 7. P. 79–89. URL: <https://doi.org/10.23939/sjs2024.01.079>(date of access: 20.05.2025).

20. Лендюк Д. Т., Лип'яніна-Гончаренко Х. В. Ансамблеве навчання класифікаторів для онлайн виявлення дезінформації. *Таврійський науковий вісник. Серія: технічні науки*. 2024. № 6. С. 46–63. URL: <https://doi.org/10.32782/tnv-tech.2024.6.6>(дата звернення: 20.05.2025).

21. Михайленко Р. В. Феномен дезінформації в умовах російської агресії. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи*. 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/ppss.2023.1.30>(дата звернення: 20.05.2025).

22. Насібович В. В. Протидія дезінформації під час російсько-української війни. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи*. 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/ppss.2023.1.92>(дата звернення: 20.05.2025).

23. Новік А. М. Активні заходи протидії російській дезінформації. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України:*

виклики і перспективи. 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/ppss.2023.1.70>(дата звернення: 20.05.2025).

24. Осьмак А., Карпенко Ю., Качмарський Є. Інтероперабельність критеріїв оцінювання сервісів виявлення дезінформації в умовах цифровізації публічного управління. *Public administration aspects*. 2024. Т. 12, № 1. С. 6–13. URL: <https://doi.org/10.15421/152401>(дата звернення: 20.05.2025).

25. Парфенюк Т. Виявлення повторюваної міжкластерної поведінки агентів: система моніторингу скоординованої дезінформації в соціальних мережах. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 12(40). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-12\(40\)-1407-1419](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-12(40)-1407-1419)(дата звернення: 20.05.2025).

26. Питання Центру протидії дезінформації : Указ Президента України від 07.05.2021 № 187/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/2021#Text>(дата звернення: 20.05.2025).

27. Про створення Центру протидії дезінформації : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 11.03.2021 : станом на 23 берез. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0015525-21#Text>(дата звернення: 20.05.2025).

28. Про умови оплати праці працівників державної установи “Центр протидії дезінформації” : Постанова Каб. Міністрів України від 09.06.2021 № 589. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/589-2021-п#Text>(дата звернення: 20.05.2025).

29. Різник В. А. Протидія дезінформації в політичній рекламі: правовий аспект. *Herald of lviv university of trade and economics law sciences*. 2023. № 13. С. 39–44. URL: <https://doi.org/10.32782/2616-7611-2023-13-07>(дата звернення: 20.05.2025).

30. Самчинська О. Юридична відповідальність як запорука ефективності запобігання дезінформації. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2025.

№ 12(54). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12\(54\)-1338-1350](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12(54)-1338-1350)(дата звернення: 20.05.2025).

31. Станкевич Р. О. Маніпуляція та поширення дезінформації в соціальних мережах. *Філософія та публічні комунікації: інформаційний простір сучасної культури*. 2024. С. 54–56. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-443-9-14>(дата звернення: 20.05.2025).

32. Тихомирова Є. Ландшафт дезінформації щодо зміни клімату: деніалістський ракурс. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2024. № 1 (18). С. 102–122. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-01-102-122>(дата звернення: 20.05.2025).

33. Тихомирова Є. Ландшафт дезінформації щодо зміни клімату: проактивний підхід до боротьби з нею. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2024. № 2 (19). С. 73–98. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-02-73-98>(дата звернення: 20.05.2025).

34. Тихомирова Є. Стратегічні комунікації єс про тенденції дезінформації рф в умовах повномасштабної російсько-української війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 1 (15). С. 91–105. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-01-91-105>(дата звернення: 20.05.2025).

35. Фасій Б. Роль штучного інтелекту в інформаційних війнах та протидії дезінформації: виклики для національної безпеки України. *Національні інтереси України*. 2024. № 5(5). URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-5\(5\)-192-200](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-5(5)-192-200)(дата звернення: 20.05.2025).

36. Філонов М. Протидія ворожій пропаганді та дезінформації як напрямок державної інформаційної політики України. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2025. № 12(54). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12\(54\)-407-418](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12(54)-407-418)(дата звернення: 20.05.2025).

37. Юрій А. Медіаграмотність як інструмент протидії зовнішньополітичній дезінформації у фінляндії. *Міжнародні відносини, суспільні*

комунікації та регіональні студії. 2024. № 3 (20). С. 87–98.
URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-03-87-98>(дата звернення: 20.05.2025).

38. Яценко О. О. Довіра до брендів у часи цифрової дезінформації: виклики та шляхи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 7. С. 198–202. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.7.198>(дата звернення: 20.05.2025).

39. Karpenko O., Zhyvotova K. Медійний простір та особливості реалізації державної політики протидії дезінформації в умовах воєнного стану. *Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne*. 2024. Т. 45. С. 9–21. URL: <https://doi.org/10.19195/1733-5779.45.1>(дата звернення: 20.05.2025).

40. Melnyk Y. Вплив дезінформації на державну інформаційну політику: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2023. Т. 15, № 2. С. 114–119. URL: <https://doi.org/10.15421/352350>(дата звернення: 20.05.2025).

41. Taranenko A. Critical discourse analysis for studying disinformation. *Politology bulletin*. 2023. No. 90. P. 175–185. URL: <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2023.90.175-185>(date of access: 20.05.2025).

ЗГОДА здобувача(чки) освіти Державного університету економіки і технологій
про перевірку кваліфікаційної роботи на прояви академічного плагіату
та розміщення в Репозитарії ДУЕТ

Я, **Новікова Світлана Сергіївна**, підтримую політику Державного університету економіки і технологій з академічної доброчесності і відкритого доступу. Стверджую, що кваліфікаційна бакалаврська робота **«Дезінформація та публічна дипломатія: межі між впливом і маніпуляцією»** виконана самостійно та не містить академічного плагіату. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Державного університету економіки і технологій ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення норм академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Також я поінформований(на), що відповідно до пункту 5.8 «Положення про Репозитарій (електронну базу даних) Державного університету економіки і технологій» згадана робота буде розміщена в Електронному архіві Університету (Репозитарії ДУЕТ) та ознайомлений(на) з умовами такого розміщення.

17.06.2025

Дата

Підпис

